OVER Oegstgeest

Halfjaarlijks tijdschrift
25e jaargang nummer 2
November 2013
Losse nummerprijs: € 4,50

EEN UITGAVE VAN DE VERENIGING OUD OEGSTGEEST

Hella Haasse in Oegstgeest

"Wij liepen langs de weg door de Haarlemmermeer naar Oegstgeest bij Leiden, een dagtocht"

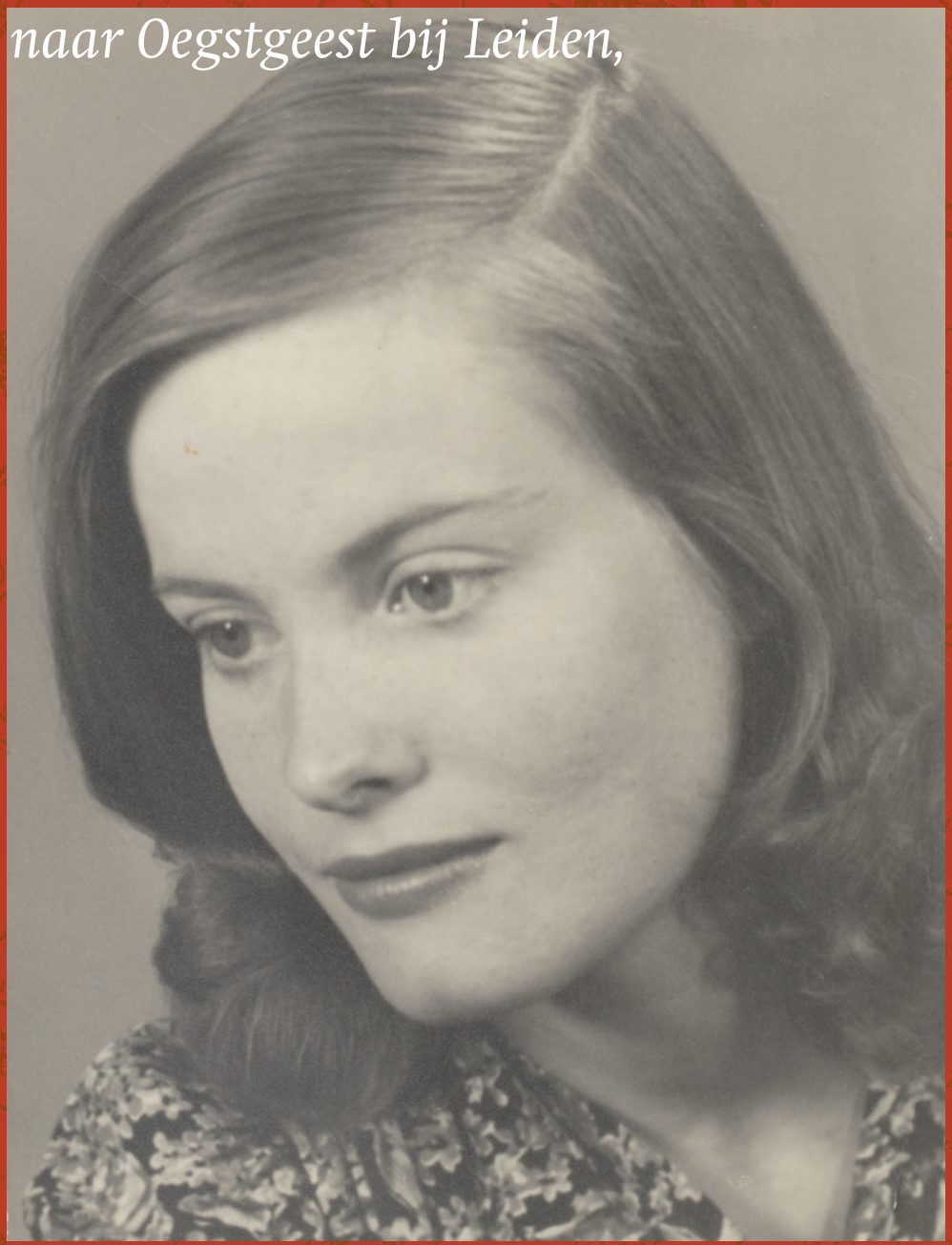

Verdwenen Oegstgeest

Macht en pracht in Oegstgeest

Het toegangshek van kasteel Oud-Poelgeest

Door Eveline Crone

Oegstgeester Mijmering

In de zomer van 2012 kochten we ons huis in de Julianalaan. Hoewel er een fikse verbouwing nodig was, waren we na de eerste bezichtiging meteen verkocht. De leuke ramen, de kamer en suite en de spannende zolder waar onze dochter meteen verstoppertje ging spelen, wat een heerlijk huis was dit. Aan de achterkant van het huis is een kleine tuin met grote groene bomen. En deze bomen houden ons nu al een jaar lang bezig. Het zijn Leylandii bomen, twee hele grote, die een groene scheiding geven tussen ons huis en het huis op de Prins Hendriklaan. De makelaar vertelde ons dat de vorige bewoners het heerlijk vonden om in de zomer in de schaduw van de bomen te zitten. Maar wilden wij niet juist een zonnige tuin? Misschien moesten we de bomen dan maar weghalen. We zouden de keuze nog even uitstellen tot na de verbouwing. In het voorjaar van 2013 trokken we in het huis en trots lieten we al onze kennissen onze nieuwe stek zien. Vanuit de slaapkamer aan de achterkant kijk je uit op de grote groene bomen en zo kwam het dat iedere bezoeker ons een andere mening gaf. Volgens sommigen een oase van groen, volgens anderen kerkhofbomen die je meteen weg moet halen. De overbuurvrouw wist nog een goede tuinman die de bomen voor ons kon snoeien. Toen we bijna een afspraak hadden gemaakt hoorde ons dochtertje erover. Met grote ogen keek ze me aan: “Je gaat toch niet de bomen weghalen?”. Voor haar is de achtertuin een groot avontuur waar je boomhutten kunt bouwen en een hangmat kunt ophangen. Nu is het herfst 2013 en we zijn er nog steeds niet uit. Onze zoon, zes weken oud, ligt terwijl ik dit schrijf naar buiten te kijken. Zijn blik gaat steeds naar de bomen waarvan de takken zacht op de wind meebewegen. Misschien moeten we ze toch maar laten staan.

In deze rubriek mijmert steeds een andere schrijver of dichter over Oegstgeest. Dat er veel meer schrijvers in Oegstgeest wonen dan er schrijverstegels zijn wordt ook in deze bijdrage weer duidelijk. Eveline Crone is hoogleraar neurocognitieve ontwikkelingspsychologie aan de Universiteit Leiden. Zij publiceert boeken en artikelen met betrekking tot het (sociale) brein van pubers. In september is zij geïnstalleerd als jongste lid ooit van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Het schrijversstokje wordt doorgegeven aan Liesbeth Heenk, onder andere auteur van een serie (e-)boeken over Vincent van Gogh.

Colofon

Redactie: Freek van Beetz
redactie@oudoegstgeest.nl

Bijdragen: Sylvia Braat, Henk Buis, Eveline Crone, Carla de Glopper-Zuijderland, René de Groot, Inge Harkema, Freek Lugt, Rianne Meester-Broertjes, José Niekus, Joke Nieuwenhuis, Jacques Thorn, Willy Tordoir.
Vormgeving: Tra[design]
Druk: Drukkerij De Bink
Oplage: 910

Vereniging Oud Oegstgeest

Bestuur
Voorzitter: Rianne Meester-Broertjes
Secretaris: Bernadette Fortuyn
Penningmeester: Jan Janssen
Lid: Marlies Merkestein
Lid: Peter Sigmond
Lid: Chris Wolff

Secretariaat
Willem de Zwijgerlaan 27
2341 EG Oegstgeest
Telefoon 071 517 29 09
secretaris@oudoegstgeest.nl
www.oudoegstgeest.nl
Lidmaatschap VOO: € 17,50
Bankrekening 56.69.41.538

Ereleden
Mr. J.J.L. de Soeten (1994)
L. Driessen (1998)
Ir. P. Hellinga (2006)
M. Lugt-Rethans (2010)

Bij het omslag
Onbekende foto van Hella Haasse uit 1944. Collectie Letterkundig Museum, Den Haag.

Hoewel aan de samenstelling van deze uitgave de grootst mogelijke zorg is besteed, kunnen de uitgever, (hoofd)redactie en auteurs niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele fouten noch kunnen aan de inhoud rechten worden ontleend.

Inhoud

Binnen de vereniging heeft een bestuurswisseling plaatsgevonden. Harry Vissers en Nenke van Wermeskerken hebben hun functie overgedragen aan Rianne Meesters en Chris Wolff. Ook de redactie van dit tijdschrift gaat in andere handen over. Freek van Beetz komt in de plaats van Anke Casteel. In dit tijdschrift gaat het over veel meer mensen. Over Hella Haase bijvoorbeeld, waarvan maar weinig mensen weten dat ook zij ooit in Oegstgeest woonde. Over Van Wijkerslooth en over oud-Oegstgeestenaren die in de Mors wonen dat ooit tot Oegstgeest behoorde. Ook is er een hommage aan Carla de Glopper-Zuijderland, die aan dit tijdschrift haar 50e bijdrage leverde!

Macht en Pracht in Oegstgeest ▶ 4

Jaccques Thorn bewerkte zijn lezing van de Open Monumentendagen.

De douairière geeft met genoegen kennis... ▶ 8

De eerste huwelijksvoltrekking in kasteel Oud-Poelgeest vond precies 250 jaar geleden plaats.

Hella Haasse in Oegstgeest ▶ 10

Een passage in het boek *Zelfportret als legkaart* verschafte José Niekus het inzicht dat Hella Haasse tijdens de Tweede Wereldoorlog een tijdje aan de Rhijngeesterstraatweg in Oegstgeest verbleef.

Nog niet uitgeblust ▶ 14

Recensie over het recent verschenen boek over de geschiedenis van de Vrijwillige Brandweer Oegstgeest.

Iets Lugtigs ▶ 16

In deze column worden actuele onderwerpen behandeld. Dit keer is het onderwerp de Halifaxherdenking op 11 november.

Uit het archief gelicht ▶ 18

Carla de Glopper over het ontstaan van het toegangshek kasteel Oud-Poelgeest.

Hommage ▶ 19

In dit tijdschrift verschijnt de 50e bijdrage van Carla de Glopper. Een nadere kennismaking.

Verdwenen Oegstgeest ▶ 20

In de serie mondelinge geschiedschrijving een gesprek met vijf bewoners uit de Hoge Mors over hun herinneringen van vóór en na de annexatie van de Mors.

Vier fotovragen van René ▶ 26

Weer vier uitdagende vragen over de geschiedenis van Oegstgeest in beeld.

Jan Elias Kikkert ▶ 27

Een keuze uit de collectie van 45 tekeningen en aquarellen die J.E. Kikkert maakte van plekken in Oegstgeest kozen de schrijvers er een zevental uit.

Actueel ▶ 31

Verenigingsnieuws en oproep.

In Beeld ▶ 32

Een verdwenen straatnaambord terug in Oegstgeest.

Macht en Pracht was in september het motto van de Open Monumentendagen. Geen Oegstgeestenaar past beter bij dit thema dan de baron van Wijkerslooth, bisschop van Curium en bewoner van Duinzigt. Jacques Thorn bewerkte op verzoek van de redactie de lezing die hij gaf over Van Wijkerslooth.

Macht en Pracht in Oegstgeest

Door Jacques Thorn

Van Wijkerslooth was de voorman die de katholieken na 1820 weer op de kaart zette, de eerste bisschop sinds de Tachtigjarige Oorlog, bevriend met koning Willem I, de oorzaak van de val van het 2e kabinet Thorbecke en, in een tijd dat de overheid nog niets regelde, stichter van onderwijsinstellingen, opvang van zorgvragende kinderen en bejaarden. Hoe komt het dat deze man zo vaak (en met zoveel spellingfouten!) binnen onze gemeente is vernoemd?
In *Over Oegstgeest* van september 2007, april 2008 en oktober 2008 staan in totaal vier artikelen over Duinzigt, (Klein-) Curium en het Bos van Wijckerslooth. Die herhaal ik niet. Ik geef er de voorkeur aan om zaken rond deze opvallende man te beschrijven die nog niet in dit blad stonden.

Voorkant van het bidprentje dat verscheen bij het overlijden van mgr. van Wijkerslooth in 1851.

Rustig milieu en ruige tijd

Wat wilde deze Oegstgeestenaar ? Zijn idealen werden gevormd in een rustig milieu en een ruige tijd. Hij groeide op in Haarlem als adellijke, katholieke jongere in een tijd die bol stond van Patriotten en Franse Revolutie. Dit tekende zijn gehele jeugd. Hij werd geboren in 1786, het jaar dat de Patriotten vrijheden en inspraak eisten. Zij grepen de macht in het westen van ons land en stadhouder Willem V moest vluchten naar Nijmegen. In zijn kindertijd hoorde hij van zijn adellijke ouders angstige verhalen over de Franse Revolutie en burgeridealen die stierven onder banaal massagebruik van de guillotine. Tegenwoordig zien we dit graag als 'stuiptrekkingen van de vooruitgang', maar zijn aristocratische ouders zagen dit vast ietsje bedreigender! Zij voelden zich juist betrokken bij de slachtoffers van de guillotine en vingen twee gevluchte Franse priesters op. Die twee hadden grote invloed op de opvoeding van het geïnteresseerde ventje. Toen hij als 14-jarige naar een internaat bij Munster ging had net Napoleon de macht gegrepen. In 1806 brak hij als 20-jarige zijn rechtenstudie af en ging naar de priesteropleiding in Warmond (het huidige Mariënhave). Daar waren op dat moment de slagen bij Austerlitz en Jena het gesprek van de dag: Napoleon was in bijna heel Europa de baas. Toen hij in 1816 professor werd (op zijn 29e, hij was een intellectueel hoogvlieger!) smeulde het slagveld van Waterloo nog na.

Het verdwenen 'witte paleisje' dat in 1834 in het Bos van Wijckerslooth werd gebouwd als woning voor de baron van Wijkerslooth, die net bisschop van Curium was geworden. Het geeft de Macht en Pracht van deze bewoner van Duinzigt aan.

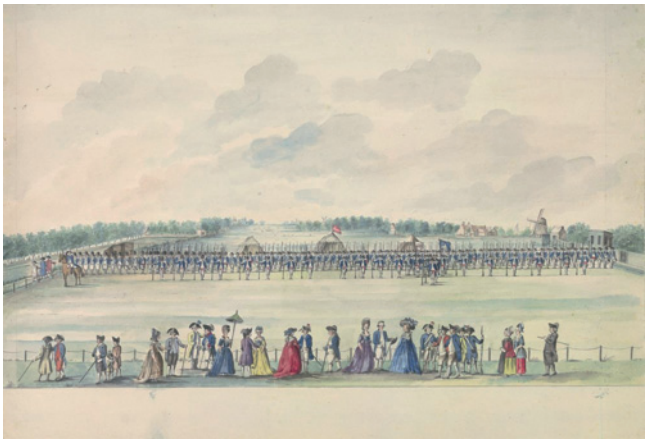

Prent uit het Leidse archief met de plaatselijke patriotten die zich verzamelen op 'het oefenterrein'. Als dit op het Schuttersveld gebeurde, speelt zich dit af op (toenmalig) Oegstgeester grondgebied. Er staat echter niets op dat je kunt herkennen dus is dit speculatief (maar wel leuk!).

Alle namen in ons dorp die aan baron Van Wijckerslooth herinneren: het Bos van Wijckerslooth, verpleeghuis van Wijckerslooth, het van Wijckersloothplein, Duinzigt kantorencomplex (het voormalige klooster), Duinzigt-VMBO, Duinzichtstraat, de woning 'Klein Curium', de afgebroken villa 'Curium' en de enorme kinderpsychiatrische zorginstelling 'Curium' tegenover Endegeest.

Wat wilde Van Wijkerslooth?

De idealen van de Franse Revolutie bepaalden zijn hele jeugd en deze aristocratische strenge katholiek koos duidelijk partij: hij had geen warme gevoelens bij de 'nieuwigheden'. Hij wilde laten zien dat de 'oude orde', waarbij het volk werd geleid door verantwoorde edelen en geestelijken, veel beter was.
Maar hoe zag het eruit vanachter de bril van deze jonge aristocraat? De 'goddeloze burgeridealen' van vrijheid en inspraak hadden chaos, massa-executies en jarenlange oorlogen opgeleverd. Nergens was 'het' gelukt. Van Wijkerslooth walgde van de nieuwe liberalen uit die tijd. Katholieken als Jurgens (later 'Van den Bergh en Jurgens' en nu Unilever) en Regout (Sfinx Maastricht) begonnen rond 1870 hun bedrijven. We kennen allemaal de liberale excessen rond kinderarbeid, werktijden, krotwoningen en bejaardenverwaarlozing die daar voorkwamen. Was het gek dat onze baron dacht dat het op zijn oude manier beter moest kunnen? Hij had vier doelen die allen te maken hadden met de katholieke emancipatie: goede scholen, herstel bisschoppen, een goede r.-k. krant en een opleving van het kloosterleven ten behoeve van verarmde bejaarden en kinderen. Laten we hem beoordelen op hetgeen hij daadwerkelijk voor elkaar kreeg bij deze vier zaken.

Hageveld in Heemstede. Rond 1820 stichtte Van Wijkerslooth met Van Bommel dit Kleinseminarie. Nu heet het 'Atheneum College Hageveld'

Foto van Duinzigt vlak na 1945 met het Klein Curium, het klooster en links achterin de tuinmanswoning. Vlak daar achter zien we het 'oude raadhuis' aan de Wijttenbachweg. Let op het kaalgehakte Bos van Wijckerslooth. De Hongerwinter laat haar sporen na!

Het Willibrord College aan de Overrijn te Katwijk. Van Wijckerslooth liet deze vooropleiding voor de universiteit in 1830 bouwen en regelde dat de Jezuïten het onderwijs verzorgden. In 1925 verhuisde de school naar Den Haag en Zeist.

Scholing

R.-k. scholing had direct zijn aandacht. Vanaf het moment dat hij in 1816 professor werd op het Grootseminarie (priesteropleiding) te Warmond, zette hij zich meteen in voor goed onderwijs aan r.-k. jongeren die priester wilden worden of naar de universiteit wilden. Samen met collega Van Bommel (deze Leidenaar werd later bisschop van Luik) begon hij met het Kleinseminarie Hageveld in Heemstede. Al in 1817 werden de eerste studenten verwelkomd, enkele jaren later was het imposante gebouw klaar. In 1830 sticht hij het Willibrordcollege aan de Overrijn in Katwijk. Dit gymnasium werd geleid door jezuïten en was gedurende een eeuw een begrip in de regio. In 1925 ging het over in het Aloysius College te Den Haag, een deel ging naar de Breul in Zeist. Tot slot stichtte hij in 1850 de Duinzigtschool.

Invoering bisschoppen

De katholieken waren sinds de Tachtigjarige Oorlog een achtergestelde groep. Tijdens Van Wijkerslooth, 250 jaar na Alva, beschouwden de calvinisten de katholieken nog steeds als 'vuile NSB-ers' en er was angst voor paaps bijgeloof, enge ceremonies en kerels in paarse jurken met veel macht. Dus waren er geen r.-k. ministers of hoge ambtenaren en waren bisschoppen verboden. Van Wijkerslooth had een leidende rol in de onderhandelingen met de regering over de invoering van een bisschoppelijke organisatie in Nederland. De omstandigheden waren gunstig: Willem I en Van Wijkerslooth waren bevriend, waarschijnlijk door hun beider afkeer van de 'liberale nieuwigheden'. Zo kreeg hij voor elkaar dat alle kerkspullen en – meubilair van Lodewijk Napoleon uit het Paleis op de Dam door Willem I aan Warmond werd geschonken. Ook wilde Willem I in een goed blaadje bij de katholieken komen omdat de Belgen met De Afscheiding dreigden. Hierdoor komt er 'Het Concordaat van 1827' waarin de Nederlandse regering met de paus overeenkomt dat er bisschoppen in Amsterdam en Den Bosch komen.

Falen: 'een bekrompen en stijve Hollander…'

Van Wijkerslooth komt in de commissie die dit moet uitvoeren. De eerste Nederlandse bisschop wordt pas 26 jaar later geïnstalleerd, dus concluderen we dat hij heeft gefaald. De historicus Rogier beschrijft in 'In vrijheid herboren' (het standaardwerk over de katholieke emancipatie) hoe de pauselijke onderhandelaar Cappacini Van Wijkerslooth omschrijft als *een bekrompen en stijve Hollander bij wie bestuurstalenten ontbraken en die vooral niet in staat is om de katholieke onenigheid te doorbreken.* De flamboyante, talentvolle onderhandelaar Cappacini geeft hier een unieke blik op Van Wijkerslooth, maar ook op het katholieke Nederland uit die tijd. Hij legt de schuld volledig bij het katholieke gekonkel: de kongsi tussen Amsterdam en Den Bosch om Utrecht buiten de deur te houden en de kloof tussen de liberale r.-k. zakenlui en de conservatieve leiders als onze baron. Tussendoor wordt Van Wijkerslooth in 1832, met instemming van de koning, tot bisschop van Curium i.p.i. (een door de Islam veroverd bisdom op Cyprus waar een bisschop onmogelijk kan wonen) benoemd, een katholieke 'truc' om in een bisdom een hulpbisschop te benoemen of een bisschop te plaatsen in een gebied waar het volgens de wet niet mag. Van Wijkerslooth is hiermee de eerste bisschop in Nederland sinds de Tachtigjarige Oorlog. Vijf jaar later worden er nog vier van zulke 'i.p.i-bisschoppen' in Nederland geplaatst. Het duurt tot de grondwetswijziging van Thorbecke in 1848 voordat het Van Wijkerslooth is die de zaak vlot trekt: in de grondwet staat nu 'vrijheid van godsdienst' en hij dient een door Thorbecke gesteunde petitie in. Dit verbond tussen katholiek en liberaal wordt een succes, al duurt het tot 1853 (de baron overleed in '51) voordat de eerste officiële bisschoppen werden gewijd. De calvinistische angst voor paars is zo groot, dat de regering Thorbecke hierover valt.

Duinzigter samenzweerders

Van Wijkerslooth verzamelt in de jaren '40 een groepje rijke katholieken om zich heen omdat een sterke katho-

Spotprent over de verhouding tussen de liberalen en katholieken vóór (avant), tijdens (pendent) en na (après) de samenwerking (La Sainte Alliance) van 1853 die leidde tot de invoering van de bisschoppelijke organisatie. Het kabinet viel vlak erna.

lieke pers ontbreekt. 'De Tijd' is een prima dagblad met veelbelovende redactie, maar kent in Den Bosch een mager bestaan. Het groepje rond Van Wijkerslooth vergadert in Duinzigt en zij beseffen dat een kansrijk sterk dagblad in de randstad moet zitten. Amsterdam is weliswaar 'boven de rivieren', maar er wonen drie keer zoveel als katholieken als in Den Bosch. Na veel 'typisch katholiek gekrakeel' (Rogier spreekt zelfs over 'de Duinzigter samenzweerders') verhuist het blad in 1846 naar Amsterdam waarna het gedurende ruim 100 jaar hèt gezicht van katholiek Nederland wordt. In 1974 wordt het een weekblad, nu het maandblad HP/De Tijd.

Klooster Duinzigt: bejaardenhuis, internaat en school

Zijn grote levenswerk was natuurlijk het klooster Duinzicht. Dit is, zoals ik in de inleiding al zei, in eerdere uitgaven van *Over Oegstgeest* al beschreven, evenals Curium,

Klein Curium, de oorspronkelijke hofstede Duinzigt.

Spotprent n.a.v. de val van het 2e kabinet Thorbecke in 1853. De grote angst van de calvinisten verbeeld: de gewone Kamerleden aan de Nederlandse bestuurstafel worden verdrongen door de paus, bisschoppen en geestelijken. En dat alles onder de noemer van gewetensvrijheid. (Een spotprent van 160 jaar oud mag best een beetje vaag zijn.)

Klein Curium, het Bos van Wijckerslooth en het zorgcentrum.

Strikt zakelijk en feitelijk gezien heeft hij zijn gehele onmetelijk vermogen besteed aan opvang van wezen, onderwijs aan armen, huisvesting van genegeerde verarmde bejaarden en de emancipatie van een achtergestelde groep als de katholieken. Het percentage van zijn inkomsten en bezit dat hieraan werd besteed stijgt ver uit boven een moderne morele meetlat als het SP-programma of de SP-praktijk voor Kamerleden. Het bedrag dat hij aan zichzelf besteedde zal best luxe zijn, maar is gering vergeleken bij latere communistische helden.
Natuurlijk valt er veel aan te merken op de ouderwetse arrogante adellijke ideeën van Van Wijkerslooth. In 2013 noem je deze ideeën ridicuul. Toch is het naar mijn persoonlijke mening terecht dat hij in Oegstgeest herinnerd wordt met juist een school en instellingen voor bejaarden- en kinderzorg.

Foto van het Grootseminarie Warmond (nu Mariënhave). Honderd jaar eerder, toen Van Wijkerslooth er studeerde en doceerde, zal de sfeer niet veel anders zijn geweest.

Tijdens archiefonderzoek voor zijn nog te verschijnen boek over het middeleeuwse en huidige kasteel Oud-Poelgeest stuitte Freek Lugt op misschien wel de eerste huwelijksvoltrekking op het kasteel, precies 250 jaar geleden.

De douairière de Thoms-Boerhaave geeft met genoegen kennis...

Door Freek Lugt

... van het voorgenomen huwelijk van haar dochter Sybilla met de heer Helenus Willem baron van Leyden. Zo moet ongeveer de aankondiging hebben geluid van het huwelijk dat 250 jaar geleden, op 28 augustus 1763, op kasteel Oud-Poelgeest werd voltrokken.
Dat dit op Oud-Poelgeest gebeurde, was niet vanzelfsprekend. Het burgerlijk huwelijk bestond nog niet, iemand die wilde trouwen moest dat doen ten overstaan van de kerkelijke autoriteiten. En de kerkenraad van het Groene Kerkje stelde zich op het standpunt dat zoiets in de kerk moest gebeuren. Maar er was een precedent. In 1750 zou de zuster van de toenmalige vrouwe van Endegeest trouwen met Maurits Cazimir graaf tot Bentheim Tecklenburg. Deze zuster, die bij de familie op Endegeest woonde, was Amalia Isabella Sydonia gravin van Bentheim (let wel, *van* Bentheim was iets anders dan *tot* Bentheim, *von* en *zu* in het Duits, je had ook nog *in*). De zusters waren dochter van de regerende graaf van Bentheim en behoorden dus tot een vooraanstaand geslacht van *Reichsfürsten.* Het huwelijk zou met veel pracht en praal worden voltrokken in aanwezigheid van binnen- en buitenlandse gasten en dat kon, vond de gravin, niet in het simpele Groene Kerkje. Dat moest op Endegeest. De kerkenraad verzette zich daar hevig tegen, onder aanvoering van ds. Oosterdijk, maar kon niet op tegen het adellijke en diplomatieke geweld dat Endegeest wist te ontwikkelen. De kerkenraad gaf toe, onder voorwaarde dat de complete raad bij het huwelijk aanwezig zou zijn.
De bewoners van Endegeest en Oud-Poelgeest kenden elkaar van het Groene Kerkje. Het omvangrijke gezelschap uit Endegeest bezette 's zondags het hele zuidtransept van de kerk, met uitzicht op het veel bescheidener gezelschap van Johanna Maria

Links, in kuras, Helenus Wilhelmus baron van Leyden en rechts Sybilla Maria gravin de Thoms, Boerhaaves kleindochter. Als rijksgravin draagt zij een met hermelijn gevoerde mantel. Het jonge paar trouwde 250 jaar geleden op kasteel Oud-Poelgeest.

douairière de Thoms. Deze dochter van Herman Boerhaave zat met haar twee dochters op de hoogste bank in het noordtransept.
Johanna Maria mocht zich douairière noemen omdat zij de weduwe was van Frederik graaf de Thoms, wiens adellijke titel enigszins dubieus was. Zijn vader was uitbater van *Gasthof Zum Wilden Mann* in Giessen, Duitsland. Zelf was hij begiftigd met een hoge intelligentie maar vooral met een enorme eerzucht. Hij werkte zich op tot diplomaat in dienst van vele buitenlandse hoven en werd uiteindelijk door de koning van Napels tot graaf verheven. Hij trouwde, na het overlijden van Boerhaave, met diens enige dochter. Zij was toen al dertig maar toch zestien jaar jonger dan haar man; het huwelijk heeft maar vijf jaar geduurd. Zij kregen twee dochters. De oudste was Sybilla Maria, die dus in 1763 ging trouwen met Helenus Willem baron van Leyden (ook aan de kwaliteit van deze titel was twijfel mogelijk). En de douairière de Thoms hoefde veel minder moeite te doen om de huwelijksvoltrekking op haar eigen kasteel te laten plaatsvinden dan destijds de vrouwe van Endegeest. Het huwelijk vond dan ook plaats op Oud-Poelgeest, ook nu weer in aanwezigheid van de voltallige kerkenraad. De moeder van de bruid was vermoedelijk gekleed in de mantel die haar dochter op het schilderij aan heeft.

Er wordt dus al eeuwenlang getrouwd op Oud-Poelgeest. Vermoedelijk reeds in de middeleeuwen: toen was er althans een kapel op Oud-Poelgeest met een eigen priester, de Antonius- en Christoforuskapel. Het is denkbaar dat het huwelijk tussen bijvoorbeeld Jan van Poelgeest en Aleid van de Lek hier is gesloten. Uit latere jaren zijn er concrete voorbeelden: de historicus W.J.J.C. Bijleveld, bewoner van Curium, trouwde er in 1906 met de dochter van burgemeester De Kempenaer. Haar grootmoeder, mevrouw A.C. Rueb-Gleichman, woonde toen op het kasteel. En het aantal bruidsparen dat de laatste jaren hier in het huwelijk trad, is niet meer te tellen.

Bronnen

- W.J.J.C. Bijleveld, *Boerhaave's Schoonzoon,* Leidsch Jaarboekje 1939, 157-76.
- W.J.J.C. Bijleveld, *Een charter betreffende Oud-Poelgeest,* De Nederlandsche Leeuw 1942, 191-193.
- Jan Dröge, *Kasteel Endegeest,* Matrijs, Utrecht 1993.
- S. Muller Hz., *Geschiedkundige atlas van Nederland,* Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage 1921.
- Jan Palthe 1764, schilderijen van Helenus Wilhelmus baron van Leyden en Sybilla Maria gravin de Thoms, kasteel Cannenburgh, foto's Nico van Haasdrecht 2013.
- E. Pelinck, *Willem Johan Jacob Cornelis Bijleveld,* Leids Jaarboekje 1953, 56-63.
- G.D.M. Schwencke, *Hoge heren en de kerk van Oegstgeest in de 17e en 18e eeuw,* VOOp maart 1997, 20-23.

Een modern huwelijk in de Drakenzaal van kasteel Oud-Poelgeest.

Zonsondergang bij Oud-Poelgeest?

In het boek Kastelen en buitenplaatsen in Zuid-Holland is de volgende tekst te lezen. 'Men zegt … dat op 21 juni de zon precies tussen de hekpijlers aan de Poelgeesterweg ondergaat.' Zoals u weet is 21 juni de langste dag.
Freek Lugt is bezig met het schrijven van een boek over Oud-Poelgeest, over zowel het middeleeuwse als het huidige kasteel; de VOO geeft het uit. Lugt vraagt zich af wie die 'men' zijn die zeggen dat de zon op de langste dag precies tussen de hekpijlers van het kasteel ondergaat, gezien vanaf het bordes, mogen wij aannemen. Wie van de lezers van dit tijdschrift heeft daar wel eens iets over gehoord?

Reacties graag aan de redactie van Over Oegstgeest: redactie@oudoegstgeest.nl

Overigens klopt het niet helemaal. Het scheelt maar heel weinig, maar op de langste dag draait de zon net iets voor het hek langs. In theorie althans, want door de bebouwing en begroeiing van tegenwoordig kunnen we het niet echt meer zien.

Hella Haasse in Oegstgeest

Een van onze grote schrijvers, Hella Haasse, woonde ruim vier maanden in Oegstgeest. Het waren bijzondere maanden. Midden in de Hongerwinter kwam zij aan met man en pasgeboren baby. Zij trokken in bij de ouders van haar echtgenoot. Deze periode was het begin van haar schrijverscarrière. Na de bevrijding vertrokken zij weer.
Wie waren haar schoonouders, waar woonden zij, wat weten wij van haar dagelijkse oorlogswerkelijkheid en ... heeft zij Jan Wolkers ontmoet?

Door José Niekus

Vlucht uit Amsterdam

Op oudejaarsdag, zes weken na haar geboorte, moesten wij de stad ontvluchten. Nog voor de dageraad gingen wij op weg, met het onmisbare in rugzakken. Het kind sliep tussen kruiken in een oud groentenkistje, een geïmproviseerde reiswieg. Wij liepen langs de weg door de Haarlemmermeer naar Oegstgeest bij Leiden, een dagtocht. Links en rechts de velden in het vale licht van die laatste dag van het jaar '44, natte sneeuw stoof over ons heen; soms moesten wij schuilen onder een van de viaducten. Bij een boer warmden wij melk voor het kind. Behalve zo nu en dan een eenzame voedselzoeker op een fiets met houten banden of achter een handkar, en een colonne Duitse vrachtwagens, kwamen wij niets en niemand tegen.

Uit: Zelfportret als legkaart, blz. 177

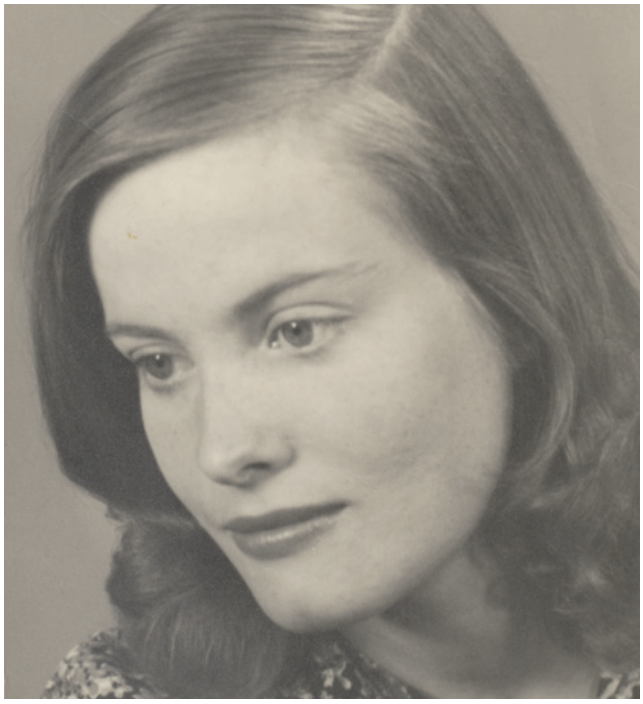

Onbekende foto van Hella Haasse uit 1944. Collectie Letterkundig Museum, Den Haag.

Illustere schoonfamilie

Hella Haasse trouwde op 18 februari 1944 in Eindhoven met Jan van Lelyveld, die zij in 1939 had ontmoet, toen ze allebei student waren in Amsterdam. De ouders van Jan woonden sinds 1940 in Oegstgeest. Vader Henri Frédéric Charles was geboren in Den Haag in 1875. Diens vader en grootvader waren hoge militairen maar als tweede zoon had hij zijn bestaan gevonden in het belastingwezen. Hij vervulde hoge functies bij diverse belastingdiensten. Waarschijnlijk is hij vanwege zijn pensionering naar het rustige Oegstgeest vertrokken. Moeder Euphemia Johanna Bus, geboren in Bussum in 1875, had al twee zonen uit een eerder huwelijk en kreeg op latere leeftijd eerst zoon Henri in 1915 en vervolgens Jan in 1918. In 1952 vertrokken Hella's schoonouders naar Amsterdam en zijn daar de rest van hun leven gebleven.
De familie had geen banden in of met de Oegstgeester gemeenschap. Toch was de familie wel degelijk geworteld in de regio, want er is een rechtstreekse lijn naar de welgestelde Leidse koopmansfamilie van Lelyveld. In de huizen waar het echtpaar Haasse-van Lelyveld woonde, hingen altijd familieportretten van de Van Lelyvelds aan de muur. Eén portret was van een directe voorvader, een broer van Frans van Lelyveld die in 1766 de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde oprichtte. De familie was zich terdege bewust van hun afkomst, want de Leidse stadshistoricus Cor Smit herinnert zich dat Jan van Lelyveld rond 1993 naar het archief in Leiden kwam om het familiearchief te overhandigen en passant vertellende dat hij de man van Hella Haasse was. Peter van Zonneveld, die net afscheid heeft genomen als universitair docent aan het Instituut voor Neerlandistiek in Leiden, was goed bevriend met Hella Haasse en heeft de familieportretten aan de muur zien hangen. Hij herinnert zich nog dat je in Jan de familietrekken van zijn voorvaderen ziet.

Landhuis in een leeg landschap

De Van Lelyvelds woonden Rhijngeesterstraatweg 149. In de laatst verschenen Parelduiker, een literair tijdschrift, wordt verondersteld dat de familie, overigens daar geschreven als 'Leliveld', wellicht op de Rijnzichtweg 46 woonden. Dit kan om meerdere redenen niet waar zijn. In

Rhijngeesterstraatweg 149. Het huis waarin Hella Haasse woonde.

de eerste plaats heeft Hella Haasse zelf, in een interview met Jan Wolkers uit 1996, gezegd dat het huis aan de Rhijngeesterstraatweg stond. Ook het Oegstgeester archief is volstrekt duidelijk: op 20 oktober 1940 wordt een familie Van Lelyveld ingeschreven op het adres Rhijngeesterstraatweg 149. Mocht er nog enige twijfel bestaan of dit wel de goede Van Lelyvelds zijn, dan wordt die weggenomen omdat zoon Jan zich in 1943 kortstondig op dit adres heeft laten inschrijven. Dit was in de periode dat hij heeft geprobeerd naar Engeland over te steken om tegen de Duitsers te gaan vechten. De vlucht mislukte en hij zat tijdelijk vast.

Wie nu over de Rhijngeesterstraatweg komt, kan zich er geen voorstelling meer van maken hoe landelijk dit gebied er in 1945 nog uitzag. Boerderij De Voscuyl, huize Grünerie, huize Veldzigt en het klooster Duinzicht stonden er wel al natuurlijk, maar verder was het gebied nog verrassend leeg.

Het bouwen van woonhuizen was nog maar net begonnen. In 1932 kwamen de bouwplannen in uitvoering van zes riante landhuizen. De zes huizen zijn verdeeld over twee rijen van drie, waarvan huisnummer 149 het linker huis is van het tweede drietal. In 1933 kwamen de eerste bewoners en in 1940 volgde het echtpaar Van Lelyveld. Zoals Hella Haasse het heeft beschreven, keek zij vanuit de babykamer aan de achterzijde naar een leeg landschap. Daar zag ze geen Starkenborglaan, geen sportvelden, wel De Voscuyl, de in 1939 geopende Rijksweg 4 – nu de A44 – en Rijnsburg. Nog een argument waarom de Rijnzichtweg als woonplaats niet mogelijk is: vanuit dat huis kijk je tegen het talud van de nieuwe weg op en zie je de torens van Rijnsburg niet of ternauwernood. Vanuit de huiskamer aan de voorkant keek zij recht tegen huize Veldzigt aan, en rechts lagen Duinzicht en Klein Curium. In de verte de katholieke Willibrordkerk en dat is de plek waar zij de vrachtwagens van de Duitse Wehrmacht zag staan.

Rechts is Rijngeesterstraatweg 149 te zien. Vanaf deze plek kon zij de Duitse legerauto's zien staan.

Boerderij de Voscuyl zoals Hella Haasse het gezien kan hebben.

Wonen in Oegstgeest

Wij brachten de volgende maanden door bij mijn schoonouders. De werkelijkheid kromp samen tot het leven in de huiskamer, de zorg om het kind, de dagelijkse tochten naar de centrale keuken. Wanneer de benauwenis van het wachten mij te machtig werd, ging ik naar de kamer waar de wieg stond. Was zij wakker dan nam ik haar op de arm. Zelfverzonnen liedjes zonder kop of staart neuriënd liep ik met haar heen en weer langs de ramen. Buiten, het winderige kale land, de torens van Rijnsburg aan de horizon. Kraaien zaten in de takken van de nog bladerloze bomen. Op de straatweg in de verte, als vette insecten in mimicry, een rij met bruin en groen gevlekt zeildoek bedekte vrachtwagens van de Wehrmacht.

Uit: Zelfportret als legkaart, blz. 177/78

De dagelijkse realiteit

Een gekrompen werkelijkheid, zo omschrijft Hella Haasse het oorlogsleven. Rosemarijn Holsboer, een van de huidige bewoners van 149, weet nog dat toen zij in 1977 het – nog in oorspronkelijke staat verkerende – huis kochten, de hokkerige huiskamer haar benauwde. Als het Hella Haasse te machtig werd ging zij naar de babykamer. Elke dag liep zij naar de centrale keuken. Het koken gebeurde in Endegeest, maar waarschijnlijk haalde zij haar eten bij een verdeelpunt. Dat zij eten kreeg uit de gaarkeuken wijst erop dat zij op een of andere manier bonnen had, hoewel het gezin niet ingeschreven stond in het bevolkingsregister. Eén van de redenen voor de vlucht uit Amsterdam was dat het voor Jan van Lelyveld niet meer veilig was en dat verklaart het niet inschrijven. Maar hoe zij aan bonnen kwamen, weten we niet. In het interview met Jan Wolkers uit 1996 kan het niet anders dan dat het gesprek op Oegstgeest kwam. Hella Haasse zegt in dat gesprek: 'Ik liep haast elke dag heen en weer naar Leiden, om gecondenseerde melk voor mijn dochtertje te kopen'. Zoals zo veel mensen in het welvarende Oegstgeest – maar dat gold niet voor iedereen – kenden ze geen honger, maar waren wel voortdurend en met wisselend succes bezig met het zorgen voor voldoende voedsel.

Maar ook in oorlogstijd gaat het leven tot op zekere hoogte gewoon door. De bekende foto van Hella Haasse met dochter Chrisje is gemaakt bij foto Pander in Leiden. Het onderschrift bij de foto vermeldt dat het jonge gezin in 1944, begin 1945 in Leiden ondergedoken zat. Dat klopt in ieder geval niet en het is dus meer dan waarschijnlijk dat de foto gemaakt is toen zij in Oegstgeest verbleef.

De Centrale Keuken in Endegeest.

Diepe band met Jan Wolkers

In de oorlog hebben Hella Haasse en Jan Wolkers elkaar niet bewust ontmoet, hoewel dat heel goed had gekund. Zij zegt hierover tegen Jan Wolkers: 'Het kan niet anders of ik ben je wel eens tegengekomen. Ik heb daar vaak aan moeten denken, wanneer ik je verhalen las'. Behalve in haar *Zelfportret als legkaart* uit 1954, waaruit de beide citaten komen, heeft zij niet veel gezegd over Oegstgeest. De enige keer dat mij bekend is, is in het bewuste interview met Wolkers. Peter van Zonneveld, bevriend met Hella Haasse en Jan Wolkers, is niet verbaasd over deze spraakzaamheid. Hij weet uit eerste hand dat de twee elkaar goed kenden en een diepe band met elkaar hadden. 'Beiden hadden een jong kind verloren. Het is voor Hella Haasse altijd moeilijk gebleven daarover te praten'. Hun relatie had ook vrolijker kanten: 'Toen ik in 1991 bij Wolkers logeerde zei hij dat Hella tegen hem had gezegd: 'Als wij elkaar eerder waren tegengekomen, waren we zeker met elkaar naar bed geweest'. Ik vroeg haar of hij dat gezegd had, waarop zij glimlachte. In een televisie-interview rond zijn tachtigste zegt Wolkers zelfs dat hij met haar naar bed is geweest. Weer legde ik deze uitspraak aan Hella Haasse voor. Zij kon niet anders dan er om lachen en deed er verder het zwijgen toe. Hella Haasse beleefde de avonturen in haar hoofd, niet in het echt. Ik hou het er op dat Wolkers niet de waarheid sprak en dat dit zijn manier was om zijn waardering voor haar te uiten. Hij heeft ooit gezegd dat het beste wat over hem geschreven is, van de hand van Hella Haasse was'.

Een dubbel leven

Hella Haasse heeft veel geschreven over moederschap en schrijverschap. De veeleisende maar ook vreugdevolle combinatie die zij treffend beschreef maar nooit ter discussie stelde. In de wording van dit leven speelde haar verblijf in Oegstgeest een rol. De zorg in moeilijke omstandigheden voor haar eerste kind, dochter Chrisje, overleden in 1947, ging ook daar al samen met schrijven. Hoewel Oeroeg, uit 1948, haar literaire prozadebuut was, schreef zij daarvoor al aan de voorloper van 'Het Woud der Verwachting', dat in 1949 verscheen. Deze historische roman over Charles van Orléans, waarmee zij definitief haar naam als schrijfster vestigde, had aanvankelijk de vorm van een eenakter en droeg als titel 'Het woud van lang verwachten'. Dat stuk is in de Hongerwinter geschreven, zo vertelde Hella Haasse ooit aan haar uitgever Patricia de Groot. Waarschijnlijk dus, dat dit voor een deel in Oegstgeest heeft plaatsgevonden. Toen de oorlog afgelopen was, vierden zij de Bevrijding nog in Leiden, maar vertrokken een week later naar hun oude woonplaats Amsterdam. Het verblijf in Oegstgeest heeft niet lang geduurd, maar was toch een bouwsteen in de ontwikkeling van Hella Haasse.

Hella Haasse met Chrisje, het jonggestorven kindje, met wie ze in Oegstgeest woonde. Collectie Letterkundig Museum, Den Haag.

Bronnen

- Gemeentearchief Oegstgeest.
- *De Groene Amsterdammer,* De dame van de thee. Interview met Jan van Lelyveld, 1998.
- Hella S. Haasse, *Zelfportret als legkaart,* 1954 (digitale versie)
- www.hellahaassemuseum.nl.
- Jan Paul Hinrichs, *De Plataan in het Oranjepark*, in *De Parelduiker* jrg. 18, nr. 3, 2013.
- Letterkundig Museum
- Riet van Dort en Bert Driessen, *Oegstgeest in Bange Dagen,* 1994.
- Murk Salverda, Mariëtte Haarsma, Greetje Heemskerk, *Ik maak kenbaar wat bestond.* Leven en werk van Hella S. Haasse, dbnl 2007.
- Erna Staal en Murk Salverda, *Tijd bestaat niet.* Leven en Werk van Jan Wolkers. Interview met Jan Wolkers door Hella Haasse uit 1996, dbnl 2009.
- Peter van Zonneveld, Cor Smit en Patricia de Groot.

Kort voor de zomer is het boek over de geschiedenis van de brandweer van Oegstgeest, dat onder auspiciën van de Vereniging Oud Oegstgeest is uitgegeven, feestelijk gepresenteerd in het gemeentehuis van Oegstgeest. Daarmee werd een project waaraan zowel leden van de Vereniging Oud Oegstgeest alsook tal van brandweermensen hebben meegewerkt met glans afgesloten.

Nog niet uitgeblust

Drie eeuwen Vrijwillige brandweer Oegstgeest

Door Sylvia Braat

Een onbekend stuk geschiedenis van Oegstgeest

De geschiedenis van de Vrijwillige Brandweer Oegstgeest is een belangrijk, maar tot voor kort onderbelicht onderdeel van de geschiedenis van Oegstgeest. Opmerkelijk is dat een heel kleine gemeente zoals het Ambacht Oestgeest en Poelgeest toen was, al in 1719 besloot tot de aanschaf van een slangbrandspuit en een goed georganiseerde brandbestrijding opzette naar de ideeën van Jan van der Heiden, de uitvinder van de slangbrandspuit in 1672. Niet veel kleine gemeenten konden in die tijd al bogen op een georganiseerde brandweer in hun dorp. Oegstgeest wel, zoals uit archiefonderzoek bleek.

Boekrecensie

In het tijdschrift Eén-Eén-Twee, het landelijk orgaan voor de brandweer en hulpverlening verscheen van de hand van Gerard P. Koppers, informatiespecialist bij de Onderzoeksraad voor Veiligheid, lid van de Werkgroep Brandweer historie van het Nationaal Brandweer Documentatiecentrum en projectmedewerker bij Brandweer Amsterdam-Amstelland een lovende recensie van het boek. Met name de vondst van de namenlijst van de allereerste brandweerlieden in Oegstgeest is van historisch belang voor de Nederlandse brandweerhistorie. Hieronder een gedeelte uit de genoemde recensie:

Wat dit project zo speciaal maakte, was de vondst van een complete lijst met namen en functies bij de brandspuit, nadat deze in 1719 geleverd was door Jan en Samuel van der Heijden uit Amsterdam. Een aantal namen correspondeerde met de contribuanten aan de inzameling voor deze brandspuit, dus de datum kan met zekerheid op 1719 gesteld worden. Omdat er toen nog geen schuttersplichten bestonden in Oegstgeest, mogen we er veilig van uit gaan dat de mensen op de lijst zich vrijwillig hebben aangemeld. Een vrijwillige brandweer met namenlijst uit die periode is een zeldzaamheid!
Na die eerste brandspuit volgde er nog een in 1786 uit dezelfde fabriek en tussen 1848 en 1896 kwamen er nog een paar uit Rotterdam, bij de firma Bikkers vandaan. Het motortijdperk werd in 1921 ingeluid met een tweewielige motorspuit, die in 1934 achter een Ford-manschappenwagen werd gehangen. De eerste echte autospuit van Oegstgeest was een REO-Speedwagon met Geesink-opbouw. Die werd in 1942 nog eens verbouwd en voorzien van een gesloten cabine.
Intussen was het korps in 1931 gereorganiseerd door de komst van de autospuit. Daardoor waren veel minder mensen nodig, maar die moesten wel beter uitgerust en opgeleid worden. Een echt korps met een echte commandant trad aan.

Modernisering

In 1953 werd de modernisering van het materieel ter hand genomen door de aanschaf van de Austin lagedrukautospuit, vier jaar later versterkt met een Austin hogedrukautospuit. In de jaren zeventig ging men over op Magirus, eind jaren tachtig op Volvo en sinds begin deze eeuw op Mercedes-Benz. In alles ging men steeds met zijn tijd mee en waar het gemeentelijk budget het niet toeliet, kwam de zelfwerkzaamheid van het korps om de hoek kijken. Zo heeft men indertijd zelf de brandweergarage uitgebreid met een bovenverdieping, waarin de noodzakelijke instructie-, kleed- en badruimten en opslag konden worden ondergebracht. Toen er een hulpverleningsvoertuig moest worden ingericht, kwamen opnieuw alle handige handen in actie en werd het voertuig zelf naar eigen inzichten ingedeeld.

Overzicht

Het boek besteedt veel aandacht aan de geschiedenis, maar geeft ook volop ruimte aan de huidige brandweerlieden, die uitgebreid aan het woord komen. Verder is er een compleet overzicht van alle commandanten, alle personeelsleden sinds 1946, al het materieel (sinds 1719!), een aantal in het oog springende branden en ter illustratie van wat een brandweerleven inhoudt, ook een compleet overzicht van alle meldingen in een jaar tijd (2012 in dit geval). Daarnaast zijn er talrijke foto's, grotendeels in kleur, van allerlei inzetten, oefeningen en wedstrijden, waarbij het korps betrokken is geweest.

Mede door de vele prachtige illustraties, de verscheidenheid aan onderwerpen en de prima leesbaarheid is het boek een sieraad voor de boekenkast van elke brandweerliefhebber en historicus. En dankzij de vrijwillige medewerking van iedereen en de ruimhartige sponsoring is de prijs alleszins redelijk te noemen.

Dankzij het Rabobank Wensenfonds ontvingen alle brandweerlieden een gratis boek.

Waar is het boek te koop?

Het rijk geïllustreerde boek, gebonden in hardcover, is voor € 19,95 te koop in de Oegstgeester boekwinkels. VOO-leden kunnen het boek voor € 15 kopen bij: Jan Janssen, Jan van Ruusbroeclaan 3, telefoon: 071 517 00 03 of Sylvia Braat, Prinses Irenelaan 38, telefoon: 06 43 25 91 34

Iets Lugtigs

Daar doen we het voor

Waar doen we het eigenlijk voor? Niet meer voor de mannen zelf, denk ik. Die zouden nu menselijkerwijs gesproken hoe dan ook al dood zijn. En de twee Canadezen zijn daar alleen maar terechtgekomen omdat ze na 5 mei nog met een zatte kop het water ingelopen zijn.

We doen het eigenlijk ook niet om de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog levend te houden en elkaar op het hart te drukken dat iets dergelijks absoluut niet meer mag gebeuren. Het is natuurlijk wel noodzakelijk dat dit gebeurt, maar daar zijn ook andere gelegenheden voor.

30 swindonadvertiser.co.uk

HON

The crew of a down
crash site in Holland a
the Wroughton

VILLAGERS in Holland, seeking to mark the spot in which a plane had been shot down in in 1943, contacted David Rochester of Cloche Way, Swindon.

David was the son of Aubrey Rochester, the wireless operator.

He was one of three surviving relatives.

The others were Gloria Gale, the sister of John Rigby the pilot and Arlene George from Canada, the sister of Merton Zapze the rear gunner.

The villagers of Oegstgeest had identified the site of the wreckage and wished to mark it with a memorial stone.

On May 4, 2009 they gathered in Oegstgeest for a memorial service at the Green Church where, in the graveyard, headstones had been put up to mark the remains of those killed.

Three unidentified bodies rest together in a joint, marked grave.

The memorial stone is set in the centre of, what is now, a housing estate but, nonetheless, marks the exact spot that the Halifax crew

HONOURED David Rochester beside the memorial marking the spot where the Halifax bomber containing his father crashed

Knipsel uit een plaatselijke Engelse krant met een in Haaswijk gemaakte foto van David Rochester bij het monumentje.

We doen het evenmin voor de gezellige reünie die het na afloop van de herdenking altijd is.
We doen het wel voor de nabestaanden. Want die zijn er, nog steeds. Meestal niet van de vliegers zelf, die waren immers vaak piepjong en ongehuwd. Maar ze zijn er wel degelijk.
Verschillende keren is Hazel Bougin geweest. Haar moeder was van haar in verwachting toen haar vader sneuvelde, dus zij heeft hem nooit gekend. Maar ze bleef zijn graf trouw bezoeken. Toen zij uiteindelijk zelf overleed, werd deze taak overgenomen door haar echtgenoot, die zijn schoonvader uiteraard helemaal nooit gekend heeft. Maar hij kwam.

En de ouders van Alastair Black. Zij wensten in het graf van hun zoon te worden bijgezet. In 1960 kwam de asbus van zijn vader, in 1989 ook die van zijn moeder. Zelf niet op het graf genoemd maar met hun zoon verenigd.
Een beetje onwerkelijk maar wel ontroerend is het verhaal van May Dobson. In 1939 maakte zij kennis met Thomas Jordan, die op het vliegveld in haar dorp zijn opleiding kreeg tot sergeant-telegrafist. Begin 1940 beloofden zij elkaar eeuwig trouw, ze waren beiden achttien jaren oud. In juni van dat jaar kwam hij boven Oegstgeest om het leven. En May bleef haar woord getrouw. In 2006 kwamen zes jongere vrienden haar as in het graf van Thomas Jordan begraven.

Wednesday, January 5, 2011 Swindon Advertiser

OURING

ed Halifax bomber have been honoured at the nd one of them now has his name inscribed on War Memorial. LIZ DERBYSHIRE reports

MEMORIAL Aubrey Rochester's name is finally engraved on the war memorial in Wrougton

lost their lives.
This generous and kind act of commemoration by the villagers of Oegstgeest is greatly appreciated by the relatives of the crew and is a fitting tribute to them all.
However, more history was in the making.

From a little niggling thought over many years, David's dream came to fruition Remembrance Sunday in Wroughton in 2010.
As a child, David lived with his mother at 7 (now number 13) Prior's Hill, Wroughton.
His father Aubrey was an insur-

Wennen moest je aan de echte dankbaarheid van Arlene Zapfe, het twaalf jaar jongere zusje van staartschutter Mert Zapfe die ook bij het Groene Kerkje ligt. Contacten met haar waren er al; voor de onthulling van het gedenkteken voor de in Haaswijk neergestorte Halifax kwam zij met heel haar uitgebreide familie uit Canada. Een andere zuster, van commandant Ed Rigby, moest en zou er per se ook bij zijn, ondanks haar broze gezondheid. Al bijna negentig was ze. Maar het meest heeft de ontmoeting met David Rochester mij getroffen. Bij de onthulling van het gedenkteken waren zo veel mogelijk nabestaanden uitgenodigd. Op het laatste moment was Dick Breedijk er nog in geslaagd deze zoon van Aubrey Rochester op te sporen. Hij had zijn vader nooit echt gekend, hij was nog maar een klein jochie toen die om het leven kwam. Van hem wist hij alleen maar dat hij in de oorlog was gesneuveld en in Oegstgeest begraven. Tien dagen voor de onthulling was David uitgenodigd, en hij kwam. Hij stond er stilletjes bij. De volgende dag – hij logeerde in hotel Het Witte Huis en zou pas om vijf uur op Schiphol hoeven te zijn – zou ik hem bezighouden. Ik had een programma in Leiden in gedachten. Dat was helemaal verkeerd gedacht. Hij wilde naar het kerkhof, naar zijn vaders graf, waar hij de vorige dag ook al was geweest. De hele dag hebben wij over niets anders dan zijn vader gepraat, over diens opleiding, over wat voor iemand het zou zijn geweest, over zijn kameraden, over de eerste oorlogsvlucht van de mannen waarop ze meteen al werden neergeschoten, over hoe ze begraven werden, over dat hij van niets wist en wij van alles, over hoe prachtig de graven onderhouden werden, over waarom we het deden, over alles.
Daar doen we het voor.

Uit het archief gelicht

Door Carla de Glopper-Zuijderland

Dit jaar was 'Macht en Pracht' het thema van Open Monumentendag. In het tweede weekend van september brachten talrijke geïnteresseerden een bezoek aan de machtige en prachtige monumenten van Oegstgeest.
Vooral kasteel Oud-Poelgeest trok veel belangstellenden. In het gemeentearchief van Oegstgeest zijn allerlei archiefstukken over dit kasteel te vinden. In een indrukwekkende metalen kist en in een archiefdoos worden registers, oorkonden, correspondentie en diverse tekeningen bewaard. Sommige archiefstukken dateren uit de tijd van Herman(n)us Boerhaave, die de buitenplaats in 1724 kocht. Andere stukken zijn vervaardigd in de tijd dat mr. Gerrit Willink eigenaar van het kasteel was (van 1856 tot 1866). Het is vooral deze Willink geweest die de pracht van kasteel Oud-Poelgeest heeft vergroot. In het midden van de jaren 60 van de 19e eeuw liet hij de uivormige torens en de zandstenen omlijsting van de entree aanbrengen. Ook gaf hij opdracht tot het bouwen van het koetshuis en een kapel aan de Haarlemmertrekvaart, die nu bekend staat als het 'jagershuis'.

Natuurlijk moest er in diezelfde periode ook een fraai toegangshek komen. In het archief van Oud-Poelgeest worden vier tekeningen bewaard van toegangshekken van andere buitenplaatsen. Waarschijnlijk zijn deze tekeningen gemaakt om mr. Gerrit Willink een keuze te kunnen laten maken. En blijkbaar heeft hij er met belangstelling kennis van genomen, want in het toegangshek van Oud-Poelgeest (afb. 1, daterend van ca. 1900) vinden we elementen van drie van de vier voorbeelden terug.

Van de tekening van het toegangshek van de buitenplaats Rozenhof (afb. 2) werden de natuurstenen pijlers in neorenaissancestijl en het dubbele draaihek met spiraalvormige versieringen overgenomen. Voor de bekroning van die pijlers koos Willink de zandstenen vazen, versierd met grotesken en festoenen, die op de tekening van het hek van Huis te Manpad te Heemstede staan (afb. 3). De zijstukken met spiraalvormige versieringen tenslotte werden ontleend aan het voorbeeld van de buitenplaats Ypenroode (afb. 4).

Afb.1

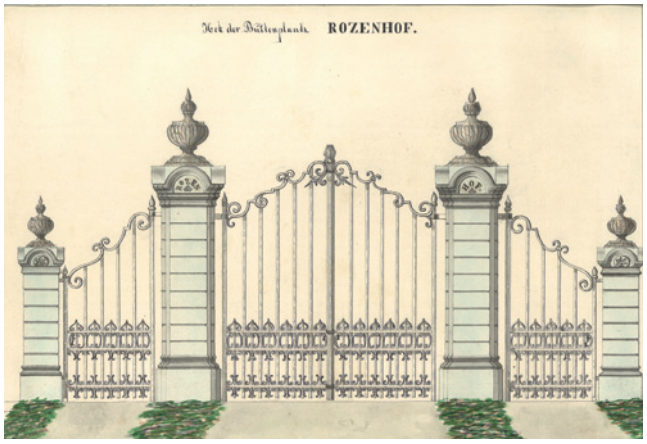

Afb.2

Afb.3

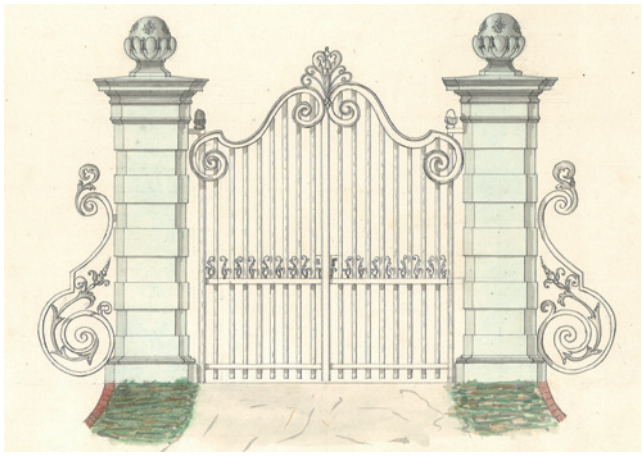

Afb.4

Ere wie ere toekomt

De trouwe lezer van dit tijdschrift weet dat ieder nummer een bijdrage 'Uit het Archief' van Carla de Glopper-Zuijderland kent. Ook deze keer weer en het is een bijzondere. Het is namelijk haar 50ste bijdrage! Reden om, voor wie haar niet kent, nader kennis te maken: wie is Carla de Glopper?

Door José Niekus

Carla de Glopper is de gemeentearchivaris van Oegstgeest. De historische roman 'Het Woud der Verwachting' van Hella Haasse inspireerde haar geschiedenis te gaan studeren. Haar passie voor het archief en het lezen van oude handschriften is ontstaan doordat zij een bevlogen docent in dit vakgebied had.

Op elke vraag een antwoord

Naast gemeentearchivaris van Oegstgeest is ze dat ook van Wassenaar. Dat is al een heel pakket, en toch doet zij nog meer. Een dag per week geeft zij college aan de Universiteit van Utrecht en brengt haar passie voor het verleden over aan de student van vandaag. Zelf zegt zij hierover: 'Je moet goed kunnen wisselen met drie banen, want je hebt verschillende petjes op. Het voordeel is dat het nooit saai is en uitdagend blijft.' Zij studeerde in Utrecht waar ook haar man studeerde. Door zijn werk in Den Haag kwamen ze in Oegstgeest terecht. Meer dan dertig jaar wonen ze nu al naar volle tevredenheid in de Van Assendelftstraat.
Wie wel eens op het archief komt heeft ongetwijfeld kennisgemaakt met het fenomenale geheugen van de archivaris. Op elke vraag is een antwoord. Kent ze het antwoord niet uit haar hoofd, dan weet ze in welke bron ze het antwoord moet zoeken. Zo goed is haar geheugen dat zij in 1991 de eindstreep haalde van het bekende kennistelevisiespel Per Seconde Wijzer. Ooit zei ze daarover, met haar bekende brede lach: 'Mijn 15 minutes of fame'. Voor elke bezoeker zijn er niet alleen antwoorden, maar ook koffie en persoonlijke aandacht. Een weldaad voor een ieder die ook wel eens andere archieven bezoekt.

En dan *Over Oegstgeest*. Haar eerste bijdrage dateert van september 1989 en staat in het tweede nummer van wat toen nog *Vereniging Oud Oegstgeest Presenteert* heette. Vanaf het jaar daarop vult zij voor ieder tijdschrift de rubriek 'Uit het archief gelicht'. Dat belet haar niet ook nog langere artikelen te publiceren, zoals recent nog over de Oegstgeester dakpan. Wat zou dit tijdschrift zijn zonder Carla de Glopper?

Op naar de volgende 50 bijdragen!

Nee, dit is zeker niet de gebruikelijke kledij van Carla de Glopper. Zij is hier gehuld in middeleeuwse kledij. Waarom? Zij schrijft niet alleen in iedere 'Over Oegstgeest', ze geeft ook bij vrijwel alle historische activiteiten in Oegstgeest acte de présence. Menig nieuwe inwoner van Oegstgeest heeft goede herinneringen aan de kennismakingsavonden waar de gemeentearchivaris met haar kenmerkend enthousiasme het onderdeel geschiedenis van Oegstgeest voor haar rekening neemt. Deze foto van Carla als middeleeuwse schone is genomen bij de Grote Oegstgeester Geschiedenis Quiz. Deze quiz werd gehouden op 27 oktober 2012 als laatste onderdeel van het jubileumjaar van de vijfentwintigjarige Oud Oegstgeest. Als Vrouwe van Poelgeest las zij – om en om met Peter van Almonde, ook een historisch personage – de veertig vragen voor, daarbij ondersteund door historische foto's en filmpjes op het scherm. In een bomvolle zaal streden tachtig deelnemers verdeeld over negen teams om de beker 'wie weet het meeste van de geschiedenis van Oegstgeest'. Na een proefvraag om erin te komen, volgde een avond met boeiende vragen met soms hilarische antwoorden. Het succes van deze avond was niet in de laatste plaats te danken aan de charmante en deskundige presentatie van Carla de Glopper.

In de reeks interviews met geboren en getogen Oegstgeestenaren, nu een gesprek met vijf van hen die in 1966 de annexatie van hun buurt door Leiden hebben meegemaakt. Zij schetsen een beeld van een traditioneel stukje Oegstgeest dat niet meer bestaat: de Hoge Morsweg. Het is de straat die vanaf de rotonde bij de Haagse Schouw langs de Rijn loopt, bij Formido, Engelbertahoeve en scheepswerf Akerboom. Vooral de saamhorigheid van toen missen zij.

Verdwenen Oegstgeest

Door Inge Harkema en Jacques Thorn

De Mors had een eigen sfeertje, dorps met een weids uitzicht en bestond uit ruim 100 huishoudens. Nico herinnert zich dat hij vanuit de kamer zo op het station en het ziekenhuis keek. Het lange lint langs de Rijn kende een zevental zijstraatjes met schilderachtige bijnamen als 'het straatje van de Zijen Pet' en 'het straatje van Saan Poep'. Vier van deze huizenrijtjes staan er nu nog.
Nico weet te vertellen dat de Hoge Mors vlak voor WO I is bestraat maar echte riolering kwam er pas in 1986! Tot die tijd hadden de huizen per twee een beerput: de overloop daarvan loosde met grespijpen op het oude riool dat eindigde bij het pontje in de Rijn – in die tijd 'voorbij de bewoonde buurt'. De menselijke mest werd weer gebruikt op de tuinderijen aan de overkant van de weg. Tot in de jaren '60 liep de Hoge Morsweg door tot over het spoor, direct naar de Morsweg.

Jopie kwam uit Leiden ('de stad') en is na haar huwelijk in de Mors gaan wonen. Haar beleving van 'het eigene van de buurt', als huisvrouw, als opvoedster: "De kinderen groeiden hier anders op dan in de stad of in Oegstgeest. Ze waren minder brutaal. Ze waren aan de ene kant vrijer door de ruimte, maar aan de andere kant werden ze meer

Jopie Kooloos in 1952. Zij staat hier in de kruidenierszaak 'Kooloos' van de Hoge Mors. Die werden later haar schoonouders. De opvolger in deze winkel was Bert Streng, die daarna vele decennia de bekende Oegstgeester kruidenierswinkel had op de hoek van de Geversstraat en de Deutzstraat.

De 5 Hoge Morsers die voor dit verhaal door ons werden geïnterviewd: v.l.n.r.: Aad Akerboom, Jopie Kooloos, Wijnand Rijsdam, Nico van der Hulst en Wim Kooloos. Zij staan voor het zijstraatje met de oude bijnaam 'Saan Poep'. Wijnand woont in het achterste huis, dat uitkomt op de Rijn.

beschermd, besloten en netjes opgevoed. Ik denk doordat het een kleinere hechtere gemeenschap was. De buurt had een kerkelijke achtergrond, er woonden zowel katholieken als protestanten. En de kinderen konden er veilig spelen."
Nico vertelt dat tot 1948 de 'doodbidder' alle huizen af ging om een overlijden aan te zeggen. De lijkkoetsen, die uit Leiden naar de begraafplaats Rhijnhof gingen, reden over de Hoge Morsweg. Ze moesten de spoorbaan, die daar schuin lag, kruisen. De koetsier stapte af om de paarden te leiden opdat de wielen niet in de rails bleven steken.

Er was heel veel bedrijvigheid in de Mors; gerekend vanaf het spoor, eerst veel tuinders en kwekers en verderop andere bedrijfjes (kistjesfabriekje, bouwonderneming, timmerfabriek, steenhouwerij, zandhandel, dakpannenfabriek, machinefabriekje, aannemer, melkboer, schildersbedrijf met winkeltje en een oliehandel) en heel wat winkeltjes, waaronder diverse groenteboeren en twee kruideniers, één van de familie Kooloos waar Jopie ruim zeven jaar lang werkzaam was. Kortom, veel huishoudens in de buurt hadden een (kleine) onderneming. Natuurlijk waren ook bewoners die bijvoorbeeld politieagent (Koerten, Huiskamp) waren of in het Leidse ziekenhuis werkten.

Het huis vlak bij het spoor waar Nico van der Hulst woonde. Hier rustten de soldaten op 10 mei 1940 even uit en vulden hun veldfles vlak voordat ze in de zware gevechten bij de Haagsche Schouw terecht kwamen.

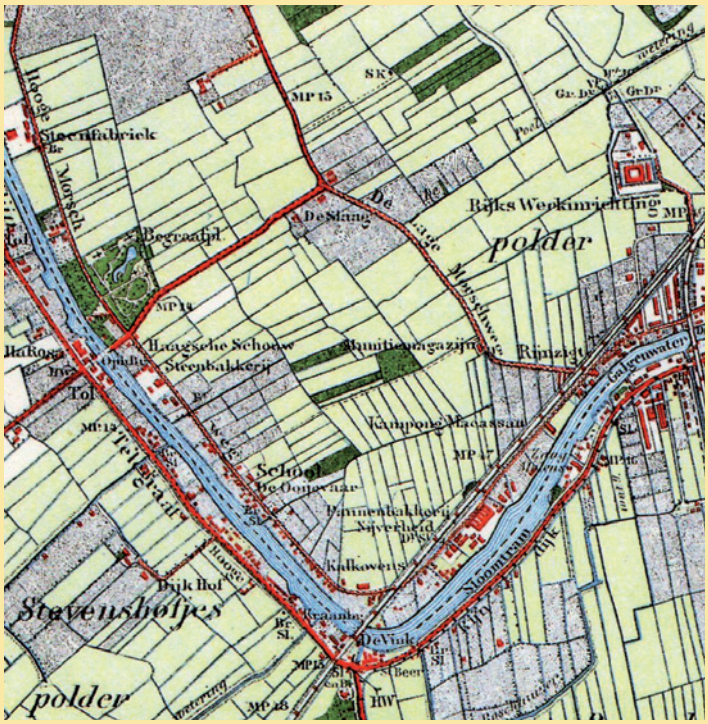

De legerkaart van de Hoge Mors uit 1874, bijgewerkt in 1912. Ter oriëntatie: midden recht is het Galgewater, linksonder zien we 'Stevenshofpolder'.
De Hoge Morsweg ligt rechts van de Rijn tussen de ophaalbrug van de Haagsche Schouw en de spoorbrug de Vink. Halverwege zien we de school en het straatje 'de Ooijevaar'. We zien ook een steenbakkerij, een kalkoven en pannenbakkerij 'De Nijverheid'. Het pontje was iets links van de Ooijevaar en de school, bij de 'W' van het woordje weg.
De Hoge Morsweg is van (oeroude) oorsprong een lintbebouwing langs de Rijn. De bekende Rijnlandkaart uit 1623 (o.a. in de hal van het Hoogheemraadschap in de Breestraat) toont al regelmatige bewoning. De klei- en zandlaag die door de Rijn is achtergelaten leent zich goed voor bebouwing terwijl de grond er vlak achter zeer terecht de naam 'Mors' (van moeras) draagt. Op deze kleistrook zijn de oorspronkelijk Oegstgeester huizen vrijwel allemaal zonder heipalen gebouwd. Leiden moest na 1966 voor de grond er achter (nu: Diamantbuurt) alles heien.

'Kom uit bed, het is oorlog'

De Hoge Morsweg was aan het begin en aan het eind van de Tweede Wereldoorlog het toneel van harde gevechten. In de vroege ochtend van10 mei 1940 werd bij de Haagse Schouwbrug, toen van groot strategisch belang, gevochten tussen Duitse parachutisten en soldaten uit de Leidse Morspoortkazerne. Begin '45 lag de spoorbrug bij de Vink onder vuur van geallieerde bommenwerpers om de aanvoer van V1's en V2's te saboteren.

Nico, toen nog een 6-jarige in korte broek, herinnert zich 10 mei 1940 precies: "Het was een zonnige vrijdag. Mijn moeder riep om zes uur naar boven: 'Jongens, kom uit bed, het is oorlog!' We zagen parachutes aankomen boven de Stevenshofpolder. Een uur later kwam een grote groep Nederlandse soldaten van de Morspoortkazerne via de spoorwegovergang naar de Hoge Morsweg. Naast ons huis was een grasveld en daar stelden ze zich op; enkelen vulden hun veldfles bij ons kraantje. Ik hoorde de commandant zeggen: 'Mannen, we moeten naar de Haagse Schouw anders zijn de Duitsers daar eerder dan wij'. Er zijn bij de brug zo'n 50 man gesneuveld." Wim: "De brug is een aantal keren in andere handen overgegaan." Wijnand, die het als kind meemaakte: "Er is daar ècht stevig gevochten. Het was een brug in de hoofdweg tussen Amsterdam en Den Haag, die ook toegang gaf tot het militaire vliegveld Valkenburg."

De geallieerde bombardementen op de Vinkbrug staan Nico, toen 11, helder voor ogen: "Op 6 februari 1945 ben ik met mijn broer op weg gestuurd om melk te halen op de boerderij van mijn oom in de Stevenshofpolder. Wij staken met een vlet de Rijn over. Toen zagen we Engelse vliegtuigen aankomen langs het spoor vanuit Den Haag. Er werd gefloten en Duitse soldaten stormden uit een stal naar het 4-loops afweergeschut. Ik zag bommen zo ontploffen. Eén viel bij het huis van Van der Meer en de ander bij Stapper. Dit huizenblok (nu kruising Dobbedreef – Rijndijk) was door een stofwolk aan het zicht onttrokken. Toen het optrok waren ze weggeslagen. Er zijn drie kinderen omgekomen. We gingen de melk halen en toen we terugkwamen stond er een platte paardenkar. Er lagen kleden op met de kinderen. Er was ook een meisje zwaar gewond en blind. We mochten niet naar onze vlet en zijn met onze melk en kaas helemaal omgelopen over de brug bij de Haagse Schouw. Thuis was ook flinke schade. We werden geëvacueerd naar de Kaag."

Wim: “Die schade kwam door Engelse jagers die op de luchtafweer schoten. Zij raakten huizen aan de Hoge Mors. Ook daar is een dode gevallen.” Wijnand: “Dat klopt. Er was veel oorlogsschade. Toen Nico zat te vissen, werd een trein vanuit de lucht beschoten. Hij vluchtte naar de groenteboer en toen hij terugkwam was zijn emmertje vis verdwenen. De brug is nooit geraakt. We maakten het wrange grapje: Bij een bombardement moet je onder de brug gaan liggen, daar word je zeker niet geraakt”.

Over het dagelijks leven tijdens dit laatste oorlogsjaar komen ook verhalen. Nico: “We speelden met de 22mm-hulzen die we op het land vonden.” Wijnand: “Ook aan de Hoge Mors was honger, al was het een tuindersomgeving.

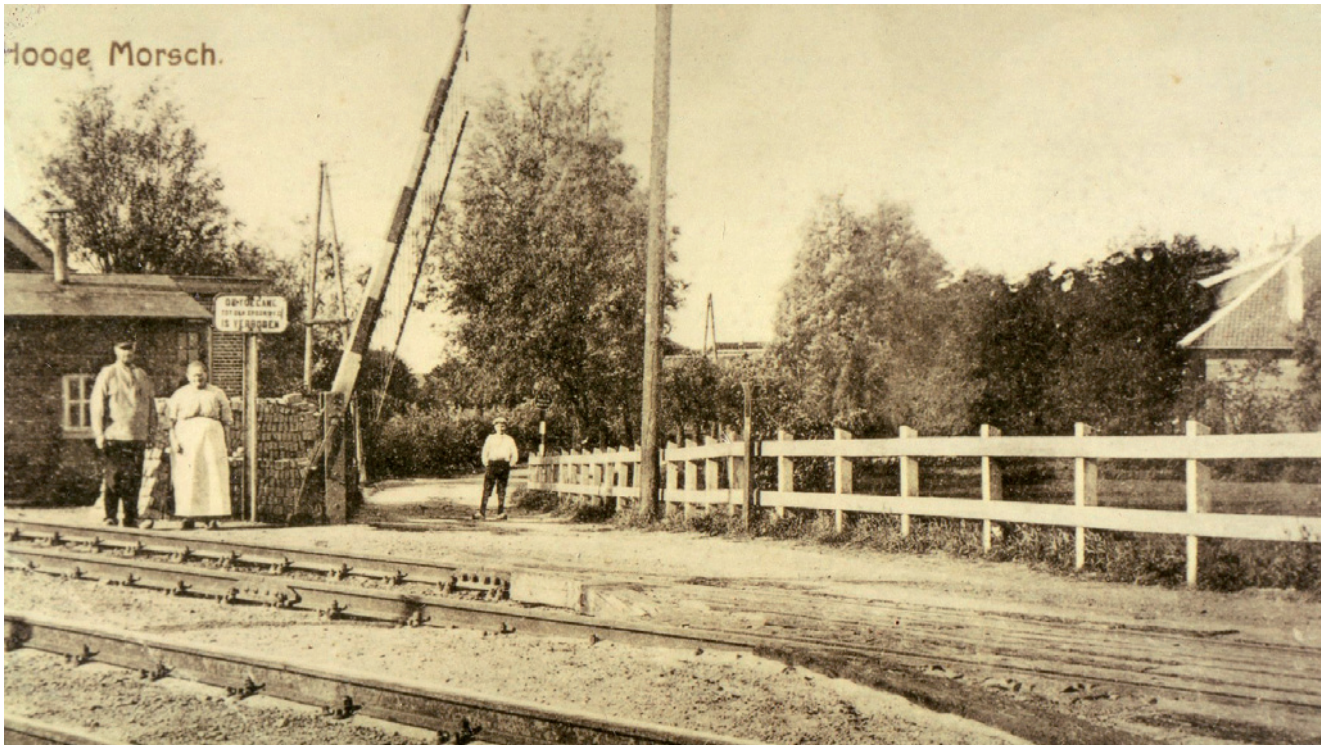

Eén van de oudste spoorwegovergangen (1842!) van Nederland: die van de Hoge Mors. De spoorlijn Haarlem-Leiden-Den Haag is (na Amsterdam-Haarlem) het 2e spoortraject van ons land. De Vinkbrug (nog geen 50 m. verderop) was oorspronkelijk een houten draaibrug en verbond in die tijd Oegstgeest met Voorschoten. De fotograaf staat in de Morsweg en fotografeert over het spoor de Oegstgeester Hoge Morsweg. De overgang is in 1965, bij de verhoging van het spoor, verdwenen. Het is nu dicht bij de plek waar de Hoge Morsweg overgaat in de Aquamarijnstraat.

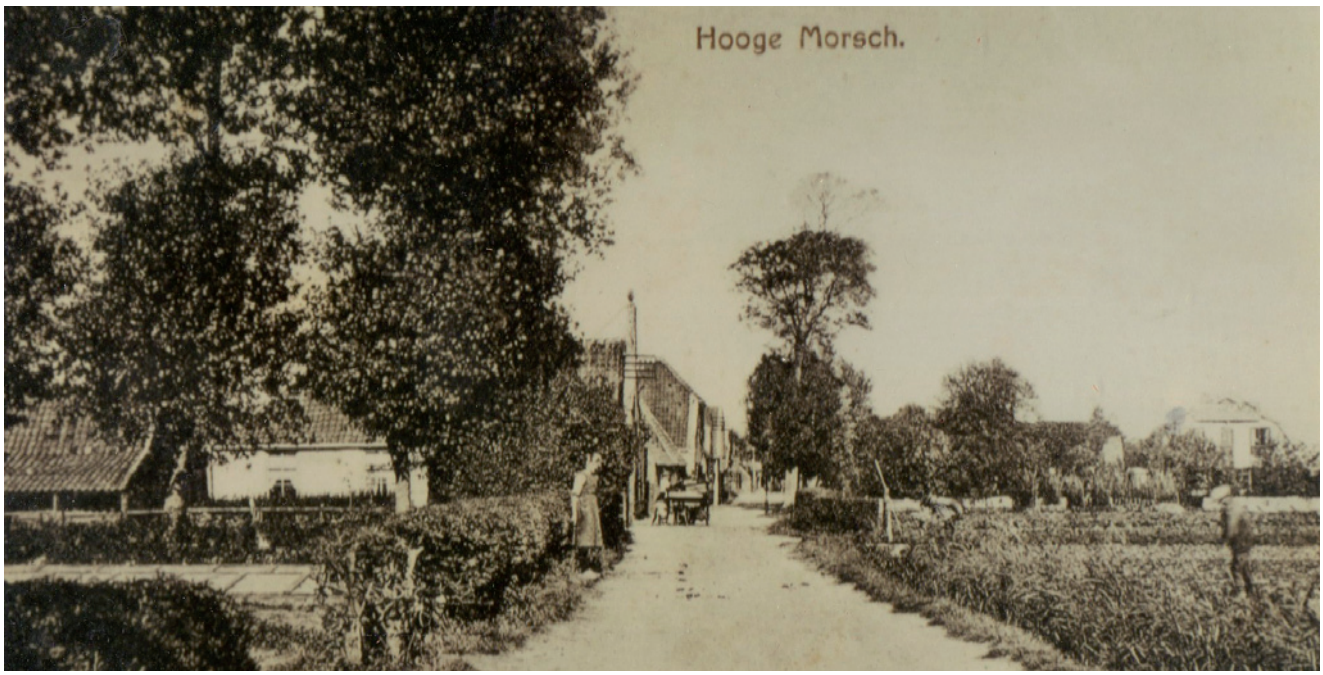

Sfeerbeeld van de Hoge Morsweg rond 1900. De (vage) bebouwing rechts op de foto was ‘de Ooijevaar’.

GEMEENTE OEGSTGEEST

No.

OEGSTGEEST, 15 juni 1966.
Tel. Leiden (0 1710)-5 13 45

Verzoeke bij beantwoording datum en nummer te vermelden.

Bericht op schrijven van:

Onderwerp:

Bijlagen:

Aan

de heer A.C.J. Kooloos,

Hoge Morsweg 110,

OEGSTGEEST.

L.S.

Krachtens de wet van 11 maart 1966, S. 92, zullen met ingang van 1 juli a.s. de grenzen van onze gemeente gewijzigd worden.

In de gemeente Leiden komen te liggen de Hoge Morsweg, de Lage Morsweg, de Rhijnhofweg ged. (nrs. 1 - 4), de Haagse straatweg en de Broekweg (ten oosten van de spoorbaan).

Aan de gemeente Rijnsburg worden toegevoegd de Oegstgeesterweg, de Valkenburgerweg, de Rijsjes, de Zandlaan, de Rijnsburgerweg (even zijde nrs. 86 t/m 160, oneven zijde nrs. 71 t/m 143), de Vinkeweg en de Almondeweg (ten westen van het viaduct).

Aan de gemeente Leiderdorp gaat de Boterhuispolder over.

Deze grenswijziging brengt mede, dat u straks geen inwoner meer bent van Oegstgeest.

U behoort voor een groot deel reeds jaren tot onze bevolking, ja velen hebben vanaf hun geboorte hier gewoond.

Het is dan ook met weemoed, dat wij afscheid van u moeten nemen.

Wij spreken de wens uit, dat u goede herinneringen aan Oegstgeest zult behouden en dat het u en de uwen in de nieuwe gemeente in alle opzichten goed mag gaan.

Burgemeester en wethouders van Oegstgeest,
de secretaris, de burgemeester,

'Weemoed' is het woord dat de sfeer bepaalt in deze brief. Het is de brief van de Gemeente Oegstgeest aan dhr. A.J.C. Kooloos (man van Jopie, vader van Wim). Het fragment waar het om draait: '... dat u straks geen inwoner meer bent van Oegstgeest'.

De Duitsers eisten alle groente op voor de keukens van het vliegveld." Aad Akerboom: "Ik heb gehoord dat de Duitse soldaten granaten in de Rijn gooiden voor de vis." Mevrouw Kooloos: "Dat klopt. We hadden ook wel eens wat van die vis, maar het was vooral brasem. Daar zit zoveel graat in dat het geen pretje is om te eten. Volgens mij was er ook een gaarkeuken." Wijnand bevestigt dit: "Het was de eerste keer in de garage van Compeer, daarna in de bollenschuur van Van Egmond."

Hechte gemeenschap

De Mors vormde een gemeenschappelijk buurtje met 'Rijndijk' aan de overkant van de Rijn (toen gemeente Voorschoten). Er waren gezamenlijke verenigingen: kaartclubs, een schietvereniging en biljartvereniging in 'De Grote Vink'. Nico herinnert zich goed dat de Oranjevereniging tot ca. 1948 gezamenlijk was, het ene jaar waren de festiviteiten in de Mors en het andere jaar aan de overkant met een feesttent op het land. De kleuren van de vereniging waren rood/geel/zwart (Oegstgeest: rood/geel en Voorschoten: geel/zwart).
De IJsvereniging, opgericht in 1929 is in 2013 nog een heel levendige vereniging. Wijnand: "We schaatsten eerst op de Rijn, later is een ijsbaan aangelegd naast de Rijndijk; toen dit terrein werd bebouwd – de straat heet nog IJsbaan – kwam de huidige ijsbaan aan de Dobbedreef.
Kerken en scholen waren gescheiden. De protestanten kerkten in de christelijke 'School met den Bijbel', met gymzaal en galerij. Zij konden naar school en de kerk aan deze kant van de Rijn. De katholieken gingen naar de kerk aan de overkant vlak bij de Haagsche Schouw.

Annexatie

De buurt was dichter bij Leiden dan bij Oegstgeest en al leek annexatie niet zo'n overgang, toch ontstond er bij de annexatie veel venijn. De buurt was veel dorpser dan Leiden, er waren lagere gemeentelijke belastingen en andere bouwregels. Wijnand benadrukt dat men in de buurtschap best een vrij gevoel had. "We hadden weinig te maken met het Oegstgeester gemeentehuis of met Leiden; wel voor een huisarts want die was er niet in de Mors." Nico: "We waren zo gewend aan de zelfstandigheid en vrijheid; alleen inderdaad de huisarts. We hadden dokter Hugenholtz, die deed bij mijn moeder thuis alle bevallingen. Hij kwam op de motorfiets." Jopie spreekt uit ervaring: "Hij deed het geweldig. Hij zorgde er ook voor dat alles weer in orde was en de spullen in het huis gewassen waren voordat hij wegging. Ik was heel blij met die man. Bijna iedereen aan de Mors had dokter Hugenholtz."
Aad: "Na 1966 werd de verbinding met Leiden beter, er kwam een buslijn door de straat. Al in '62 was begonnen met de aanleg van wegen vanuit de Damlaan. Veel tuinbouwgrond was vóór de annexatie al verkocht aan de gemeente Leiden. Wim: "De tankval is gedempt met blubber uit de Rijn. Er lagen toen grote buizen over de weg. Na de annexatie kon Leiden meteen de nieuwe Diamantbuurt gaan bouwen. Ik herinner mij dat we vrijdags na school altijd lege bierflesjes gingen zoeken voor het statiegeld."

Al deze herinneringen vormen het laatste restant van dit verdwenen stukje authentiek Oegstgeest.

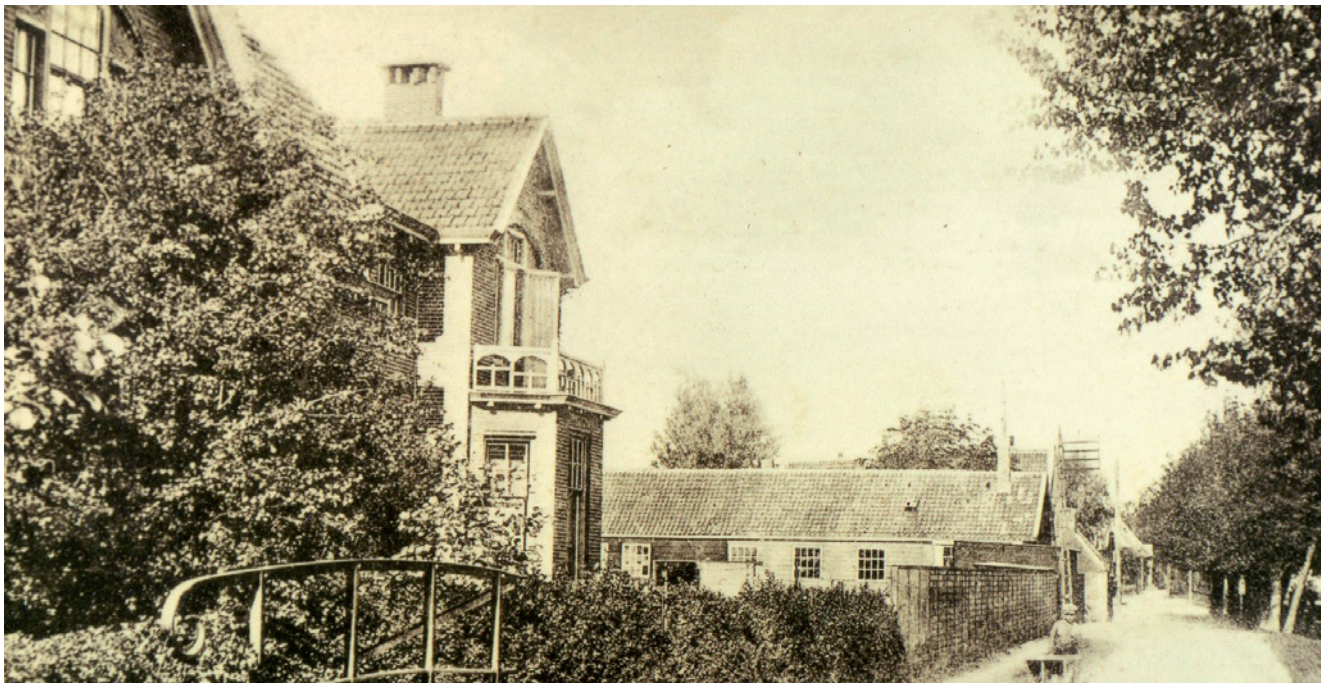

Herenhuizen aan de Rijn. Deze woningen, gebouwd in de Eerste Wereldoorlog, verraden de Oegstgeester origine van de Hoge Mors. Ze zijn gebouwd door dezelfde architect als die van veel huizen in het Wilhelminapark: Van der Voet. U zult de overeenkomsten herkennen. Het is geen toeval dat ook in deze huizen momenteel leden van de families Akerboom en Kooloos wonen. De schuur op de achtergrond is van de scheepswerf Akerboom.

Scheepswerf Akerboom in de jaren '20 en bij een tewaterlating in de jaren '50.

GEMEENTE OEGSTGEEST

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van OEGSTGEEST

gezien de aanvrage van N.A.van der Hulst

te Oegstgeest dd. 13 November 1964

om vergunning tot het in gebruik nemen van woongelegenheid in

het perceel Hoge Morsweg no. 65

Gelet op art. 1 der Woonruimtewet 1947 St. bl. H 291 en de Woonruimteverordening 1947;

besluiten:

de gevraagde vergunning te verlenen.

Oegstgeest, 17 November 19 64

Burgemeester en Wethouders voornoemd,

De secretaris, De burgemeester,

Weth. loco-burg.

LEGES f 5.-

N. B. Deze vergunning vervalt indien er binnen 30 dagen na haar dagtekening geen gebruik van is gemaakt, tenzij zij binnen dat tijdvak is verlengd.

De vergunning ontheft U niet van de verplichting om van uw vestiging of verhuizing binnen de gemeente ook opgaaf te doen aan de gemeentesecretarie afd. bevolking. Die opgaaf moet U binnen 5 dagen na de vestiging of verhuizing doen.

De woonvergunning waarmee Nico van der Hulst, na de beschreven oorlogsevacuatie, in 1964 weer terugkwam in de Hoge Mors.

De beschreven gemeenteschool. Het gebouw heeft na sluiting van de school meerdere functies gehad. Het was tot onlangs een drukkerijmuseum. Dit is gesloten en het gebouw wacht op een nieuwe bestemming. Gezien de huidige staat van het gebouw is de kans groot dat het verloren gaat.

Vier fotovragen van René

Door René de Groot

1 Café Centraal heeft op café De Roode Leeuw na het langst op z'n oorspronkelijke lokatie gezeten. Het werd halverwege de 19e eeuw opgericht door aannemer en kastelein J.F. de Rooij. Op bovenstaande foto staat hij voor z'n etablissement. Vele decennia heeft het café het straatbeeld bepaald. Wanneer is het café afgebroken?

3 Op bovenstaande luchtfoto van Oegstgeest gemaakt in 1971 is onderin een merkwaardige vierkante sloot zichtbaar op wat later de wijk Haaswijk zou worden. Deze sloot hoorde bij een voormalige buitenplaats. Hoe heette deze buitenplaats?

2 Op bovenstaande foto staat links naast Café Centraal een pand te koop. Het betreft hier Geversstraat 25. Dit pand was de voormalige werkplaats van de aannemer J.F. de Rooij. In 1934 koopt een bekende Oegstgeester ondernemer het pand, breekt het af en laat op deze plek een nieuw pand bouwen. Wat was de naam van deze winkelier/ondernemer?

4 Tot 1949 lagen er op het Oegstgeester grondgebied maar liefst vier voetbalverenigingen: UDO, vv Oegstgeest en ASC. Wat was de vierde vereniging?

Op Facebook worden er regelmatig foto's van Oud Oegstgeest geplaatst. Word ook een vriend van 'Foto's Van Oud Oegstgeest'.

De antwoorden op de fotovragen vindt u pagina 30.

Een kunstzinnige blik op Oegstgeest

Jan Elias Kikkert

In het novembernummer van 2010 stond in deze rubriek Kasteel Endegeest centraal. Van een van de kunstenaars die daar werd genoemd, Gerardus Johannes Bos (1825-1898), werd een kleurenlitho getoond. In dit nummer laten we een selectie zien van tekeningen en aquarellen van Oegstgeester plekjes van de hand van zijn leerling, Jan Elias Kikkert (1843-1925).

Door Willy Braat en Joke Nieuwenhuis

Een eenvoudige, bescheiden man die zich aangetrokken voelde tot alles wat de natuur, de stad en het dorp aan schilderachtigs te bieden had. Zo wordt Kikkert na zijn overlijden omschreven in het Leids Jaarboekje van 1925/1926.

Amsterdammer van geboorte, maar reeds op jeugdige leeftijd naar Leiden verhuisd, gaf hij al vroeg blijk van belangstelling voor en aanleg tot tekenen. Een talent dat ook zijn grootvader, Pieter Kikkert (1775-1855) had. Deze was in diens tijd een bekende etser en tekenaar en publiceerde daar zelfs over.
In Leiden kreeg de jonge Kikkert zijn eerste tekenlessen bij het genootschap 'Mathesis Scientiarum Genitrix' en wat later, op ongeveer zeventienjarige leeftijd, werd hij als leerling aangenomen door de lithograaf en kunstschilder G.J. Bos, ook in Leiden. Na een onderbreking van een periode van negen jaar, waarin Kikkert werkte op de tekenkamer van de zilverfabriek Van Kempen in Voorschoten, trad hij weer in dienst van Bos, waar hij zich voornamelijk bezighield met de bewerking van de lithografische kleurstenen. Het is niet onmogelijk dat Kikkert op deze manier heeft bijgedragen aan het album van Bos, waarin de lithografie van Kasteel Endegeest is opgenomen. Na de dood van Bos werkte Kikkert voor zichzelf en voor de boek- en steendrukkerij van P.W.M. Trap aan de Papengracht.

Maar in zijn vrije tijd trok hij er op uit om te tekenen en te schilderen. Vanuit zijn huis aan de Zoeterwoudse Singel maakte hij vele tochten, die hem in de verre omtrek van Leiden brachten, maar ook dichter bij huis, zoals in Oegstgeest. Van die collectie, 845 tekeningen en aquarellen in totaal, betreffen er 45 plekjes in en rondom ons dorp en daaruit hebben we er enkele gekozen. Ze zijn allemaal eind 19e eeuw gedateerd, waarschijnlijk niet door Kikkert zelf. Veel later kan het ook niet zijn, omdat we weten – één van de weinige feiten die over hem bekend zijn – dat een verlamming aan zijn rechterhand hem het tekenen in de laatste jaren onmogelijk maakte.

Afb.1 *Gezicht van uit Maredijkje op r.-k. kerk Oegstgeest, aquarel, 9 x 15,5 cm.*

Gezicht vanuit Maredijkje op r.-k. kerk Oegstgeest (afb. 1)

We zien mensen hooi laden op een kar. Het licht en de schaduwpartijen suggereren een zonnige zomermiddag. Geheel volgens de zeventiende-eeuwse schildertraditie heeft de voorgrond een donkere streep om diepte in de compositie te brengen. De boerderij, verscholen achter geboomte en de kerktoren geven de achtergrond afwisseling en evenwicht en dat allemaal op een formaat niet groter dan een ansichtkaart.
Nu de datering niet precies is, is het twijfelachtig of het de toren is van de splinternieuwe Willibrordkerk (in 1901 in gebruik genomen) of nog van de voorganger uit 1772, die in 1903 werd afgebroken.
In de rechterbovenhoek is een studie te zien van koeien, een oefening in het verkort weergeven. Het zegt ons inziens twee dingen: Kikkert verspilde geen papier en was blijkbaar toch niet helemaal tevreden over deze aquarel.

Kikkerpoldermolen (afb. 2)

We blijven in de buurt van de Maredijk voor deze Rode Kikkerpoldermolen die uit 1752 stamt en nu in het in 1965 aangelegde Heempark staat,

Afb. 2 *Kikkerpoldermolen, aquarel, 16 x 21,5 cm.*

Afb. 3 *Laantje onder Oegstgeest (uitkomende hoek 'Pen' van Hoogenboom), aquarel, 10 x 17 cm.*

Afb. 4 *Hofdijk (weg naar Warmonderhek), gemengde techniek, 15 x 11,5 cm.*

aan de Oegstgeesterweg. Door alle bomen eromheen kan hij nog maar weinig draaien, maar dat was in de tijd van Kikkert wel anders. Hoog rijst de oudste onder de poldermolens, type wipmolen, op in het weidse landschap om de Kikkerpolder te kunnen bemalen, de plek die nu de thuisbasis is van de voetbalclubs UVS en Lugdunum.
Op een geloofwaardige manier weet de kunstenaar ook hier weer diepte te scheppen. Dit keer door het water eerst breed en daarna met een bocht onder de brug smal weg te laten lopen.

Laantje onder Oegstgeest (uitkomende hoek 'Pen' van Hoogeboom) (afb. 3)

De voornaamste tinten zijn grijs en groen en alleen daarmee schiep Kikkert een harmonieus en overtuigend beeld van dit stukje Oegstgeest. Het licht komt van rechts en is heel consequent doorgevoerd in de schaduwpartijen. De wandelaars in de verte staan op het punt hun weg in de volle zon te vervolgen en juist dit maakt dat de verte oneindig lijkt. De variatie wordt gebracht door de verschillende bomen en boerderijen en dat toch allemaal weer op ansichtkaart formaat.
Oegstgeest werd in die tijd gevormd door losse kernen en één ervan was de Leidse Buurt, onderverdeeld in de Punt, bij het kruispunt Rhijngeesterstraatweg/Geversstraat en de Pen, bij de Beukenhof en het is deze laatste plek die Kikkert hier heeft vastgelegd.

Hofdijk (weg naar Warmonderhek) (afb. 4)

Het is nauwelijks te geloven dat we hier een blik werpen op de Hofdijck. En toch is dit een woning aan die nu zo brede straatweg. Eigenlijk heeft het meer weg van een boerderij. Het aangebouwde houten hokje, waar twee mensen voor staan, zou het klompenhok kunnen zijn waar je vóór het binnengaan geacht werd je klompen te laten staan.
De tekening lijkt niet af. Delen zijn nogal schetsmatig gedaan, zoals de

boompartijen en met name de derde figuur van links: een vrouw met een kind op de arm. Bovendien is alleen het dak ingekleurd, maar dat zegt niet alles. Toch is de sfeer zonnig en landelijk.

Leidse Hek (afb. 5)

Bij een eerste blik lijkt het tolhuis op dit punt van de Haarlemmertrekvaart te ontbreken, omdat langs de linker toegangspilaar de aandacht de diepte ingetrokken wordt, maar het staat er wel degelijk, zij het dat het grotendeels aan het zicht onttrokken wordt door de bomen er voor. De afgemeerde boot links brengt evenwicht ten opzichte van de volle rechterkant. Opvallend is de gedetailleerde uitwerking van het ijzeren hek, waar een man voor staat. Blijkbaar werd Kikkert er door geboeid.

Weide bij Endegeest (afb. 6)

Standplaats van de kunstenaar was waarschijnlijk met de rug naar het kasteel. Bijna twee keer zo breed als de meeste tekeningen. Kikkert heeft hier een panoramisch effect nagestreefd en met succes. Dit vergezicht met Leiden op de achtergrond is met veel gevoel voor perspectief gedaan. De bomen rechts staan al diep het landschap in en omdat je er onderdoor en langs kan kijken wordt die diepte alleen maar vergroot. Het vee en daarachter twee molens aan de horizon versterken dit alleen maar. De lucht is leeg gehouden, hetgeen het ruimtelijke benadrukt.

Haarlemmervaart bij Poelgeest (afb.7)

In tegenstelling tot de dromerige, zomerse rust van de vorige afbeelding is het hier een drukte van belang op en rond de Kwaakbrug. Kikkert laat zien dat hij ook goed in staat was mens en dier treffend weer te geven in alweer een afgewogen compositie op een klein beeldvlak. Duidelijk is te zien hoe een koe luidkeels protesteert tegen het voortgedreven worden.

Het zijn stuk voor stuk weergaven van de romanticus Kikkert die de ‘moderne wereld’, zoals fabrieksschoorstenen of spoorwegen niet toeliet in zijn werk. Hij ging steeds weer op zoek naar de ‘stemming in de natuur’, een doel dat hij deelde met de kunstenaars van de Haagse School.

Bronnen

- Beeldbank Regionaal Archief Leiden.
- Freek Lugt en Marise Spieksma-Boezeman, *Canon van Oegstgeest,* 2007.
- Leids Jaarboekje 1925/1926.
- Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD), Den Haag.

Afb.5 *Leidse Hek, tekening in potlood, 12,5 x 17 cm.*

Afb.6 *Weide bij Endegeest, aquarel, 14 x 26,5 cm.*

Afb.7 *Haarlemmervaart bij Poelgeest, gewassen tekening in O.I. inkt, 10 x 16 cm.*

Antwoorden fotovragen

1 In oktober 1996 gaat het café samen met het pand dat er links naast ligt tegen de vlakte om plaats te maken voor een appartementencomplex.

2 De naam van deze ondernemer was J.L. Nouwens. Tot 1977 heeft hij op dit adres een Electro-Technisch bureau gehad. Na zijn faillisement in 1977 komt Art Gallery 1900 in het pand te zitten.

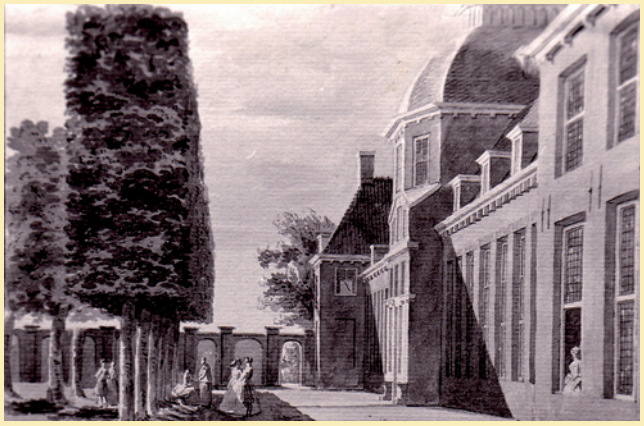

3 Het betreft hier de buitenplaats Haeswijk, gesticht door Johan van Matenesse in de periode 1631-1635

4 Het gebied tussen de Indische buurt en de Oegstgeesterweg behoorde tot 1966 geheel tot Oegstgeest. Halverwege lag Villa Lichtenhorst. Vlak hiervoor lag tot 1949 het voetbalveld van de Rijnsburgsche Boys. Dit terrein stond destijds bekend onder de naam 'Het Witte Hek'. De gemeente Rijnsburg gebruikte dit terrein toen ook voor de jaarlijkse paardenmarkt in juni. De getoonde foto is gemaakt tijdens zo'n paardenmarkt.

Van de bestuurstafel

Door Rianne Meester-Broertjes

De afgelopen periode heeft de VOO een aantal zienswijzen op gemeentelijke plannen bij de gemeente Oegstgeest ingediend, te weten:

- oktober 2012: Van den Ameelelocatie;
- december 2012: Oude Vaartweg.

Voorts heeft de vereniging zich naar de gemeente toe uitgesproken over het bestemmingsplan Oranje Nassau en het gemeentelijk dorpsgezicht Kerkbuurt. Op 8 juli heeft een delegatie van het VOO-bestuur gesproken met wethouder Jos Roeffen, die vanaf januari Monumenten in zijn portefeuille heeft. Ook was er kort overleg met Wendelien Tönjann, wethouder van ruimtelijke ordening.

Toneelvoorstelling

De Stichting 'Het Portret Spreekt' houdt naar verwachting op 14 en 15 december een toneelvoorstelling in kasteel Oud-Poelgeest. In de voorstelling worden historische portretten tot leven gewekt. Willem van Oranje, zijn vier vrouwen, Spinoza, Hugo de Groot, Frederick Hendrik, Amalia van Solms, Johan de Witt, Constantijn Huygens en vele andere portretten zijn door de professionele acteurs en actrices al tot leven gebracht. Wat er in december op het programma staat is nog niet bekend maar als vereniging hopen wij dat velen door het bijwonen van de voorstelling een mooie decemberdag zullen hebben. Let op de aankondigingen in de pers!

E-mailadressenbestand

Het bestuur wil graag vaker met de VOO-leden communiceren, dan 2x per jaar via het tijdschrift en incidenteel via de post. Een digitale Nieuwsbrief kan hierin voorzien. Nog niet van alle leden heeft de secretaris een e-mailadres. Mogelijk kunt u nagaan of u tot deze personen behoort. En zo ja: wilt u uw e-mailadres dan doorgeven aan secretaris@oudoegstgeest.nl

Oproep: de Burgemeestersauto

Van de heer Ronald van der Hoek uit Abbenbroek ontvingen we een vraag naar meer informatie over de auto van oud-burgemeester Eysinga. Jonkheer Tjalling Ædo Johan van Eysinga (1914-2002) was burgemeester van Oegstgeest van 1 april 1968 tot en met 31 augustus 1979.
Van der Hoek heeft als hobby het aankopen en opknappen van oude auto's en in 2012 kocht hij een zwarte Wolseley uit 1948 (afb. 1). Op zijn speurtocht naar meer informatie over de auto kwam hij in Oegstgeest terecht. De auto is in 1948 door de firma Van der Mark geleverd in Nederland, en begin jaren '50 van een Nederlands kenteken voorzien. Dat linnen kenteken staat op naam van L.J de Raad uit de Anna van Burenlaan in Oegstgeest (afb. 2). L.J. de Raad moet Leendert Johannes de Raad zijn geweest, geboren in 1899. Hij was bouwkundige. Hij woonde in de Anna van Burenlaan van 1932 tot zijn overlijden in 1971. Verder zoeken leverde de informatie op dat burgemeester Eysinga ook nog in het bezit is geweest van de Wolseley.
Toen de auto vorig jaar werd aangeschaft ontbrak het koetsplaatje. Op dat plaatje staan de gegevens van de auto vermeld zoals het motornummer en het voertuignummer. De vier schroefjes waar het plaatje mee vast hoort te zitten zaten keurig op zijn plaats maar ook na een zoektocht door de hele auto is het plaatje niet gevonden. Voor een voorbeeld van zo'n plaatje zie afb. 3.
De heer Van der Hoek zou heel graag in contact komen met mensen die weten waar dit plaatje zou kunnen zijn. Ook wil hij heel graag oude foto's hebben waarop de Wolseley in Oegstgeest staat afgebeeld. Wie kan hem helpen? Graag reacties naar redactie@oudoegstgeest.nl

Afb.1

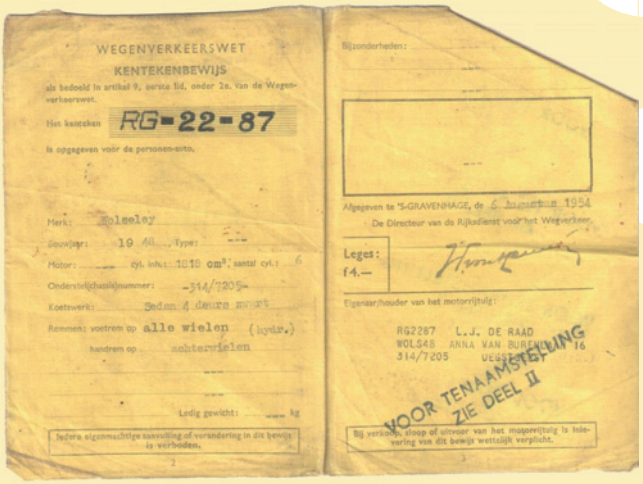

Afb.2

Afb.3

De achterpagina van dit tijdschrift wordt gebruikt om een bijzonder moment van het afgelopen halfjaar in beeld te brengen. Dat kan van alles zijn: een door de Vereniging Oud Oegstgeest ontvangen schenking, zoals een foto, een schilderij of een briefwisseling; een opmerkelijke verbouwing van een huis; een 100-jarige Oegstgeestenaar; een verenigingsjubileum. Alles kan 'In Beeld' gebracht worden zolang het maar iets met de historie van ons dorp te maken heeft.

Een rood bord met gele letters

Van de heer Henk Buis uit Leiden kreeg de vereniging wel een hele bijzondere schenking: een Oegstgeester straatnaambord. Zo'n karakteristiek rood bord met gele letters, zoals ze sinds jaar en dag in Oegstgeest staan. Maar... de Lage Morsweg... die ligt toch helemaal niet in Oegstgeest? Dat klopt. De Lage Morsweg lag tot de annexatie van de Mors door Leiden wel degelijk op Oegstgeester grondgebied. Zie ook het artikel 'Verdwenen Oegstgeest' op pag. 20 van dit tijdschrift. Het is dan ook een bord dat Buis al heel lang in zijn bezit had. Hij schrijft: [Met de annexatie] *leken de fysieke herinneringen aan Oegstgeest snel te verdwijnen. Dit werd versterkt door het afsluiten van de Haagse straatweg, de toenmalige weg van de Lage Morsweg naar de Endegeesterstraatweg. Hierdoor leek Oegstgeest nog verder weg dan ooit te liggen.*

Het rode bordje met de gele letters Lage Morsweg stond eenzaam vlak voor de witte boerderij van Uittenbogaard, die spoedig zou moeten plaats maken voor de aansluiting van de Plesmanlaan op de toen onlangs gereconstrueerde A44. Als het paaltje met het straatnaambord was blijven staan was het ongetwijfeld ten prooi gevallen aan de bulldozers die ook korte metten hebben gemaakt met de boerderij en bijbehorende bollenschuur en de vier landarbeiderswoningen. Heel veel respect was er niet voor de herinneringen aan Oegstgeest. Eigenlijk zat er niets anders op dan het bordje te redden voor de ondergang. Het paaltje kon vrij gemakkelijk worden omgehaald en met een schroevendraaier was het bord snel losgemaakt. En terwijl iedereen op tv zat te kijken naar de maanreis van Armstrong, Aldrin en Collins, verdween het bord Lage Morsweg in mijn fietstas. Mijn ouders vonden het niet bezwaarlijk dat ik het bord op mijn kamer hing als het maar niet vanaf de straat zichtbaar zou zijn.

Sindsdien heeft het bord diverse verhuizingen in Leiden meegemaakt. Steeds heb ik het idee gehad dat het ooit weer terug naar Oegstgeest zou moeten, al wist ik niet op welke manier. En terug naar de oorspronkelijke plaats was geen optie; dan zou het op de middenberm van de Leidse Plesmanlaan moeten worden geplaatst. Een collega, afkomstig uit Oegstgeest, bracht mij in contact met de Vereniging Oud Oegstgeest.

En zo is het straatnaambord uit lang vervlogen tijden weer waar het oorspronkelijk thuishoorde, in Oegstgeest.

In Beeld

Hebt u iets dat u graag 'In Beeld' wilt brengen? Stuur dan een bericht aan de redactie: Prinses Beatrixlaan 43, 2341 TW Oegstgeest of mail naar redactie@oudoegstgeest.nl